

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA ORTAKLIĞI ÖNGÖRÜLER, FIRSATLAR VE RİSKLER

TUNÇ DEMİRTAŞ

**TÜRKİYE'NİN
DOĞU AFRİKA ORTAKLIĞI
ÖNGÖRÜLER, FIRSATLAR VE RİSKLER**

TUNÇ DEMİRTAŞ

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Bursa Uludağ Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2015'te kaleme aldığı "Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurlarının Rolü" başlıklı teziyle Türkiye'de sosyal bilimler alanında en iyi üçüncü tez ödülünü almış ve aynı yıl doktorasına başlamıştır. 2022'de "Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Riskler ve Fırsatlar: Afrika Boynuzu Örneği" başlıklı doktora teziyle Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktora derecesini almıştır. Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Çalışma ve ilgi alanları arasında Türkiye-Afrika ilişkileri, Afrika Boynuzu siyaseti, Afrika'da küresel ve bölgesel güç rekabeti yer almaktadır.

COPYRIGHT © 2023

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları 236
I. Baskı: Temmuz 2023
ISBN: 978-625-8322-91-0

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY
berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM
Tel: +32 2 313 39 41

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA ORTAKLIĞI ÖNGÖRÜLER, FIRSATLAR VE RİSKLER

Tunç Demirtaş

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 7

GİRİŞ | 9

DOĞU AFRİKA'NIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

VE TÜRKİYE'NİN BÖLGEDEKİ VARLIĞI | 13

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DOĞU AFRİKA | 19

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA'YA YÖNELİK YAKLAŞIMLARI | 23

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA ORTAKLIĞININ TEMEL DİNAMİKLERİ | 31

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA'DAKİ AMAÇLARI | 35

Taktik Amaç ve Hedefler | 35

Stratejik Amaç ve Hedefler | 39

SONUÇ | 49

ÖZET

Bu rapor Türkiye'nin Doğu Afrika ortaklığının öngörülerini, fırsatları ve risklerini ele almaktadır. Rapor Doğu Afrika'nın genel görünümüne ve Türkiye'nin bölgedeki varlığına değinerek başlamaktadır. Daha sonra Doğu Afrika'daki jeopolitik boşluğun, küresel sistemde yaşanan dönüşüm ve koronavirüs (Covid-19) salgını sonrasında ortaya çıktığına dikkat çekilerek bölgedeki rekabetin ve kazanımların korunmasına yönelik çabalar vurgulanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki amaçları ve stratejik hedefleri de ele alınmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin Doğu Afrika'daki taktik amacı, bölgesel kalkınmanın gelişmesine yardımcı olarak kurumsal devlet yapılarının güçlendirilmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması; stratejik amacı ise gerçekleştirmiş olduğu açılımları, ortaklıkları ve yatırımları koruyarak ticaret hacmini ve nüfuzunu artırmak şeklinde belirlenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda farklı hedefler ve politikalar da raporda ele alınarak incelenmiştir.

Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik ortaklık stratejisinin öngörü, fırsat ve risklerini analiz eden raporda bu bölgedeki varlığı, dış politikası ve temel dinamikleri incelenmiştir. Türkiye'nin Doğu Afrika'da önemli bir aktör olduğu ve bölge ülkeleriyle güçlü ortaklıklar kurmanın Ankara açısından önemli bir fırsat olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu bölgeye yönelik fırsatların yanı sıra risklerin de olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik politikalarının dengeli bir yaklaşımı ve stratejik bir planı gerektirdiği sonucuna varılmıştır.

GİRİŞ

Küresel sistemde yaşanan tedrici dönüşüm ve bunun sonucunda ortaya çıkan jeopolitik boşlukların bir boyutu Doğu Afrika'da meydana gelmektedir. Koronavirüs sonrasında ve Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde bir taraftan Doğu Afrika'da bölgesel ve küresel rekabet devam ederken diğer taraftan da elde edilen kazanımlar ve bunların korunmasına yönelik çabalar söz konusu olmuştur. Doğu Afrika'da yaşanan jeopolitik mücadelenin çok katmanlı/boyutlu bir çerçevede yaşandığı görülmektedir. Mücadelenin "birinci katman"ında bölgenin sahip olduğu stratejik konum üzerinde kontrol sahibi olma durumu yer almaktadır. "İkinci katman"da bölge üzerinde özellikle Afrika Boynuzu alt bölgesel sisteminde küresel ve bölgesel güç mücadelesinde nüfuz artırarak avantajlı konuma gelme motivasyonu yer almaktadır. "Üçüncü katman"da ise özellikle denize kıyısı olan ülkelerin deniz sınırları ile ilişkili olarak enerji rezervlerinin çıkarılması ve bunların uluslararası pazarlara ulaştırılması konularında imtiyazlar elde edebilme konusu yer almaktadır. Ancak bu katmanlar da kendi içinde alt katmanlara ayrılarak mücadele alanlarının çeşitlenmesi söz konusudur. Nitekim birinci katman kapsamında üçüncü katman ile bağlantılı olarak küresel enerji tedarikine ilişkin kritik yolların güvenliğini sağlama, küresel ticaret ve taşımacılık rotası üzerinde kontrol ve güvenlik sağlama ve bölgede askeri üs elde etme arayışları öne çıkmaktadır. İkinci katmanda ise sömürgecilik mirasından kalan bölge ülkeleri içinde ayrılıkçı yapıların meşru hükümetler karşısında desteklenmesi, terörün zaman zaman bir vekil araç olarak kullanılmasına yönelik ifadelerin tercihi ve bölgesel güç boşluklarının

oluşturduğu istikrarsızlıklardan faydalanarak meşru hükümetlerden ziyade bölgesel yönetimlerle anlaşmaların yapılması gibi faaliyetler söz konusu olmaktadır. Bahsi geçen tüm bu katmanların birbirleriyle iç içe geçmesi ve birinde yaşanan değişimden diğerlerinin de etkilenmesi söz konusu olabilmektedir.

Bu bağlamda Türkiye her ne kadar Doğu Afrika'da görece yeni bir aktör olarak görülse de bölge üzerinde yaşanan jeopolitik mücadelenin başat aktörlerinden biridir. Bu bölgede yaşanan mücadelelerin tüm katmanlarında çıkarları bulunan Türkiye'nin buradaki her türlü değişimden olumlu ya da olumsuz etkilenebilme potansiyeli bulunmaktadır. Özellikle olumsuz etkilenme potansiyeli olan durumlarda Türkiye'nin proaktif hareket etmesi elzemdir. Tüm katmanlarda yaşanan jeopolitik mücadelenin başat aktörlerden biri olarak Türkiye, bölge ile ticaretini ve bölgedeki yatırımlarını korumak için mücadele etmektedir. Ancak Türkiye bu katmanların her birinde farklı araçlar ile hareket etmektedir. Nitekim bölgenin stratejik konumu nedeniyle Türkiye'nin mücadele ettiği aktörler değişebilmektedir. Bu kapsamda küresel ve bölgesel güç mücadelesindeki aktörler, bölgede kalkınma konusundaki aktörler ve ticari imtiyaz elde edilmesi muhtemel konularda mücadele edilen aktörler farklılaşabilmektedir. Bu noktada Doğu Afrika'da her aktörle farklı konularda rekabet etme ve meydan okumalar ile karşı karşıya gelinebilmektedir. Dolayısıyla bu durum Türkiye'nin her konuda bölgede mücadele edebilmesi için dinamik, kapsamlı ve çok boyutlu planlama ve uygulamayı gerekli kılmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik ilişkilerini, karşı karşıya olduğu fırsatları, riskleri ve öngörülerini ortaya koymayı amaçlayan bu rapor öncelikle Ankara'nın bölgedeki amaçları, hedefleri ve araçlarını ortaya koyarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin Doğu Afrika ortaklığı denildiğinde şüphesiz ilk olarak akla Somali ve bölgedeki hidrokarbon kaynakları gelmektedir. Her ne kadar Somali'nin Türkiye için özel bir yeri olsa da bu durum son derece indirgemeci bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bu indirgemeci yaklaşım Türkiye'nin son yıllarda Afrika ortaklığının yüzeysel kaldığını, bölgedeki farklı ülkelerin, küresel ve bölgesel gelişmelerin göz ardı edildiğini göstermekte ve sürecin iyi okunamadığını da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin Doğu Afrika ortaklığı ne sadece Türkiye-Somali ve Türkiye-Etiyopya ilişkileri ne de sadece bölgede bulunan doğal kaynaklar ve hidrokarbon rezervleri ile açıklanabilecek boyuttadır. Bu rapor bu tür indirgemelere karşı çıkarak ancak bu indirgemeleri de göz ardı etmeden bölgeyi, politikaları ve dikkat edilmesi gereken potansiyel risk ve fırsat alanlarının geniş bir perspektiften ortaya konulması gerektiğini savunmaktadır.

Rapor ayrıca Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik stratejisinin kapsamını ortaya koyarak bölgeye yönelik kurulması gereken ilişkilerin taktik ve stratejik amaçlarını; kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerini de irdelemektedir. Raporda Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik strateji gelişimini, karşı karşıya olduğu riskleri ve fırsatları anlamaya yönelik analitik bir çerçeve de sunulmaktadır.

DOĞU AFRİKA'NIN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE TÜRKİYE'NİN BÖLGEDEKİ VARLIĞI

Birleşmiş Milletler'e (BM) göre 54 ülkenin bulunduğu Afrika Kıtası farklı uluslararası örgütler tarafından alt bölgesel sistemlere ayrılabilir. Ancak BM,¹ Afrika Birliği (AfB),² Avrupa Birliği (AB)³ ve ABD Afrika Komutanlığına⁴ göre kıta Kuzey Afrika, Batı Afrika, Güney Afrika, Orta Afrika ve Doğu Afrika olmak üzere çeşitli alt bölgesel sistemlere ayrılmaktadır. OECD'ye göre ise⁵ diğer kurumların ayırdığı bölgelere ek olarak diaspora da kategorize edilmektedir.

Kıtasal sistemin alt bölgelere ayrılması söz konusu olduğu gibi alt bölgesel sistemler de kendi içinde coğrafi olarak alt-alt bölgesel sistemlere ayrılabilir. Bununla birlikte bölgesel örgütlenme bağlamında farklı gruplandırmalar da söz konusu olabilmektedir. Nitekim Doğu Afrika Topluluğu bölgesel örgütlenme bağlamında ele alınırken bazı çalışmalarda coğrafi olarak Büyük Rift Vadisi,⁶ Büyük Göller Bölgesi ve Afrika Boynuzu olarak da ele alınabilmektedir.⁷

1 "UN Region Codelist", United Nations WORLD Health Organisation, <https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/pubs/2013africanagricultures.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

2 "Member States", African Union, https://au.int/en/member_states/countryprofiles2, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

3 "African Regions According to the United Nations Geoscheme", European Union, Eurostat Statistic Explained, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:African_regions_according_to_the_United_Nations_geoscheme.png, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

4 United States Africa Command, <https://www.africom.mil/military-presence>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

5 "The Six Regions of the African Union", Maps & Facts, Sayı: 48, (Şubat 2017), <http://www.oecd.org/swac/maps/48-six-regions-African-Union.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

6 Jean Chorowicz, "The East African Rift System", *Journal of African Earth Sciences*, Sayı: 43, (2005), s. 379.

7 "East and Horn of Africa, and the Great Lakes Region", UNHCR, 1-30 Haziran 2021, <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/EHAGL%20COVID-19%20update%2030%20June%202021.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

Ancak bu raporda Afrika’nın alt bölgelerinden biri olan Doğu Afrika, Türkiye ile ilişkiler bağlamında iş birliğinin yüksek olduğu ülkeler açısından incelenmiştir.

Kaynak: “UN Region Codelist”; “African Regions According to the United Nations Geoscheme”; United States Africa Command; “The Six Regions of the African Union”.

Tarihsel bağlar, dinsel ve coğrafi yakınlık gibi faktörler nedeniyle Türkiye’nin, Doğu Afrika’nın kuzeyiyle daha yakın ilişkilerinin olduğu ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte bölgedeki her ülkenin başlı başına bir öneme sahip olduğu da göz ardı edilemeyecek boyuttadır. Bu bağlamda Somali her ne kadar Doğu Afrika’da Türkiye açısından birincil öneme sahip görünümde olsa da izlenen dış politik yaklaşımdan yola çıkarak Etiyopya, Tanzanya, Ruanda, Cibuti, Kenya, Burundi ve Uganda gibi diğer bölge ülkeleri de artan yatırımlar, ticaret hacmi ve sahip oldukları farklı dinamikler açısından büyük öneme sahiptir. Tablo 1’de görüldüğü üzere 2021 ve 2022’de Türkiye’nin Doğu Afrika ile ticareti genel anlamda Sahra Altı Afrika ile gerçekleştirdiği ticaretin yaklaşık yüzde 20’sine, Cibuti, Eritre, Etiyopya ve Somali’nin dahil edildiği Afrika Boynuzu ise Doğu Afrika ile gerçekleştirilen ticaretin yüzde 50’sine sahiptir.

TABLO 1. TÜRKİYE'NİN AFRIKA, SAHRA ALTI AFRIKA, DOĞU AFRIKA VE AFRIKA BOYNUZU ÜLKELERİ İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ (2003-2023)

Yıllar	Afrika (Milyar Dolar)	Sahra Altı Afrika (Milyar Dolar)	Doğu Afrika (Milyar Dolar)	Afrika Boynuzu* (Milyon Dolar)	Afrika Boynuzu ile Dış Ticaretin Afrika ile Ticaretteki Payı (Yüzde)	Afrika Boynuzu ile Dış Ticaretin Sahra Altı Afrika ile Ticaretteki Payı (Yüzde)
2003	5,4	1,4	-	-	-	-
2013	21,5	6,9	-	579,3	2,69	8,3
2015	18,4	6,3	1,5	622,5	3,38	9,8
2020	25,3	8,5	1,9	878	3,47	10,3
2021	34,5	10,6	2,2	1.000	2,89	9,4
2022	33,1	12,9	2,6	1.296,7	3,1	3,9
2023**	12,4	4,1	1,3	820	6,6	19,9

Kaynak: “Ülke Gruplarına Göre Yıllık İthalat ve Ülke Gruplarına Göre Yıllık İhracat, Ülkelerle Göre İthalat, Ülkelerle Göre İhracat”, TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ekim-2021-37422>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

* Doğu Afrika ülkelerine ilişkin 2003 ve 2013'e ait resmi veriler bulunmamaktadır.

** İlk beş ay

Özellikle 2011'de Somali ile kurulan ilişkiler Türkiye'nin Doğu Afrika ve Afrika ile ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Doğu Afrika'da Somali başta olmak üzere Etiyopya ve Sudan ile Türkiye arasında oldukça önemli anlaşmalara imzalar atılmıştır. İmzalanan anlaşmalar bu ülkelerin kaderlerinde hayati ve geleceklerini olumlu yönde şekillendiren etki ve role sahip olmuştur. Türkiye'nin bölgeyle ilişkileri incelendiğinde Afrika Boynuzu Doğu Afrika'nın diğer bölgelerine göre daha fazla öne çıkmaktadır. İkili ilişkilerle birlikte bölge ülkelerinin aralarındaki ilişkiler de Türkiye'nin Doğu Afrika ülkeleri ile ilişkilerini etkileme potansiyeli barındırmaktadır. Afrika'da son dönemde artan Türkiye etkisi, kıtanın iç kesimlerine doğru yayıldıkça Doğu Afrika ülkelerinde Türkiye'yi ilgilendiren yeni hedefler de ortaya çıkabilmektedir.

Öte yandan devletlerin kimlikleri tarihleri ile ilişkili olarak inşa edilmektedir. Ayrıca “ben-öteki” ve “dost-düşman” kavramlarını oluştururken tarihsel bağlar, toplumsal etkileşimler ve kültüre sürekli olarak vurgu yapılmaktadır.⁸ Kimlik ve dış politika arasındaki ilişkinin çift yönlü olduğu dikkate alındığında Türkiye'nin Doğu Afrika'ya ve Doğu Afrika'nın da Türkiye'ye yönelik bakış açıları bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Doğu Afrika tarihsel süreçte Osmanlı devletinin hakimiyet kurduğu

8 Astrid von Busekist, “Uses and Misuses of the Concept of Identity”, *Security Dialogue*, Cilt: 35, Sayı: 1, (2004), s. 82.

coğrafyalardan biridir. Aynı zamanda Osmanlı devletinin ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüzde etki alanlarından birisinin de Doğu Afrika olduğu görülmektedir. Ancak Doğu Afrika tarafından bakıldığında ise durum benzer niteliklerle birlikte farklı yaklaşımları da beraberinde getirmektedir. Nitekim Doğu Afrika ülkeleri Osmanlı devletini bir Türk devleti olmaktan ziyade İslamiyet'in temsilcisi ve Müslümanların hamisi olarak görmektedir.⁹ Bu nedenle Doğu Afrika ülkeleri için de Osmanlı devleti ayrı bir anlama ve öneme sahip olmuştur. Günümüzde bölgenin Türkiye ile ilişkileri bu minvalde ve küresel sistemin dönüşümüne uygun olarak ticari, ekonomik, güvenlik ve toplumsal faktörleri de dikkate alarak şekillenmektedir.

Günümüzde Afrika Kıtası'nda yer alan on beş ülke (Mısır, Libya, Cezayir, Tunus, Sudan, Güney Sudan, Eritre, Cibuti, Somali, Fas, Etiyopya, Nijer, Çad, Kenya ve Uganda) geçmişte Osmanlı sınırları içinde yer almıştır. Osmanlı'nın Afrika ile ilişkileri incelendiğinde ilk temasın 16. yüzyılda gerçekleştiği görülmektedir. Osmanlı'nın Afrika Kıtası'nda varlık göstermesiyle birlikte kıtaya damgasını vuran sömürgecilik döneminde gecikme yaşanmıştır. Portekiz egemenliğinin büyümeye başlamasıyla beraber Osmanlı yönetimi Doğu Afrika'ya deniz yolculukları düzenlemiş ve Eritre, Cibuti, Somali ve Etiyopya Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Bununla birlikte İspanya'nın yayılcı hareketlerine karşı daha sonra "Garp Ocakları"¹⁰ adı verilen Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın destekleri alınmıştır.¹¹ Osmanlı'nın bölgede etkisini gösterdiği dönemde kıta halklarının Türkleri daha yakından tanıması sağlanmıştır. Bu dönemde Osmanlı yönetiminin halklar düzeyinde gösterdiği yaklaşımlar devlet düzeyinde de gelişme göstermiştir. Bu bağlamda Osmanlı sınırları içinde yer alan Afrika Boynuzu'nu oluşturan ülkelerin Osmanlı'nın halefi konumundaki Türkiye ile tarihsel bağları bulunmaktadır.

1923-1998 arasında Türkiye-Afrika ilişkileri Osmanlı yönetimi zamanındaki halinden oldukça uzak kalmıştır. Ancak Türkiye, Cumhuriyet kurulduktan sonra Sahra Altı Afrika'daki ilk büyükelçiliğini 1926'da Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da açmıştır. Her ne kadar Türkiye, Etiyopya'da açtığı büyükelçilik ile Sahra Altı Afrika'ya ilgisini göstermiş olsa da Cumhuriyet'in kurulmasından sonra güvenlik arayışlarını sürdürmüş ve bu bağlamda Batı ile ilişkilerini odağına almıştır.¹² 1998'de Türkiye "Afrika'ya

9 "Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)", Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halifeliğin-kaldırılması-3-mart-1924>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

10 Hamiyet Sezer, "II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı'da Vilayet Yönetiminde Düzenleme Gayretleri-Trablusgarp Örneği ve Ahmet Rasim Paşa", Eski Eserler, [https://eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20\(443\).pdf](https://eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20(443).pdf), (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

11 Numan Hazar, "Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı", *Stratejik Analiz*, Sayı: 99, (Temmuz 2008), s. 21.

12 T.C. Dışişleri Bakanlığı Addis Ababa Büyükelçiliği, <http://addisababa.emb.mfa.gov.tr/Mission.aspx>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

Açılım Eylem Planı” ile kıtaya ilgi göstermiş olsa da 1990’larda yaşadığı siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve terör sorunu sebebiyle bu eylem planı istenen başarıya ulaşamamıştır. 2005’te Türkiye’de “Afrika Yılı”nın ilan edilmesiyle bölgeye yönelik faaliyetlerde artış gerçekleşmiştir. Bu süreçten sonra özellikle Somali, Türkiye’nin Doğu Afrika’ya yönelik politikasında ön plana çıkarken “bir başarı öyküsü” olarak gündeme gelmiştir.¹³

Bu bağlamda 19 Ağustos 2011’de dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın son yirmi yılda Somali’yi ziyaret eden ilk Afrikalı olmayan lider sıfatıyla gerçekleştirdiği ziyaret, 2012’de Türkiye’nin Mogadişu Büyükelçiliğinin yeniden açılması ve Türk Hava Yolları’nın (THY) bu ülkeye başlattığı direkt uçuşlar Somali’nin dünyadaki izolasyonunun kırılmasını sağlamıştır. Somali’nin uluslararası sisteme daha kolay açılması ve uluslararası toplumla daha rahat ilişkiler kurabilmesi için Türkiye’den güvenlik, ulaşım, kritik teknoloji, yönetim, kalkınma ve altyapı anlamında çeşitli yardımlar alması söz konusudur. Bu bağlamda uluslararası sisteme uyum sağlama amacıyla ve uluslararası ulaşımın daha kolay sağlanabilmesi için Türkiye İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından Mogadişu Havalimanı Rehabilitasyon Projesi gerçekleştirilmiştir.¹⁴

Türkiye’nin Doğu Afrika politikasına bakıldığında insan odaklı politikaların hayata geçirildiği görülmektedir. Ancak Doğu Afrika ülkeleri üzerinde bölgesel ve küresel güçlerin rekabetine Türkiye’nin kayıtsız kalması da mümkün değildir. Türkiye, Somali özelinde ülkenin güvenlik kuvvetlerini güçlendirme, barış inşası ve arabuluculuk faaliyetlerini yürütme, başta TİKA olmak üzere Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), THY, Kızılay, Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ve Türkiye Maarif Vakfı (TMV) gibi resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşları (STK) üzerinden altyapı-üstyapı projelerini hayata geçirme faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Bununla birlikte Türkiye’nin Somali’de 50 milyon dolar maliyetle inşa ettiği denizasıırı ikinci ve en büyük askeri üssü Eylül 2017’de Mogadişu’da faaliyete geçmiştir. Aktif hale gelen Türk askeri eğitim üssünde 200 Türk askeri konuşlanmıştır. Bu askeri üsdeki Türk personel Somali ordusunun dörtte birini eğitecek ve 10 bin askerin eğitilmesine önyak olacaktır. Bu bağlamda 2018’de AfB askerlerinin Somali’den çekilmesi, Türkiye’nin Somali ordusuna yönelik eğitim faaliyetlerini

13 Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, *Türkiye’nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç*, (Dora Yayınları, Bursa: 2018), s. 109.

14 “SOMALİ | Proje ve Faaliyetler 2011-2015”, TİKA, (2015), s. 11, <https://www.tika.gov.tr/upload/2015/Prestij%20Eserler/somali.pdf>, (Erişim tarihi: 10 Eylül 2022).

daha değerli kılmakta ve bu ülkenin güvenlik anlamında kendi kendine yetebilen kapasiteye ulaşmasına yardımcı olmaktadır.¹⁵

Türkiye'nin özellikle son on yıllık süreçte Doğu Afrika'da kurduğu kültürel, ekonomik ve askeri unsurlar gibi çeşitli araçları içeren ikili ve bölgesel ilişkiler Doğu Afrika ülkelerinin geçmişte sömürgeci güçlerle yaşadıkları olumsuz tecrübelerin de etkisiyle farklı bir boyutta şekillenmektedir. Nitekim Doğu Afrika'nın geçmişte sömürgeleştirilmesinde rol oynayan Avrupa ülkelerine bakıldığında İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya ve Belçika'nın öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Cibuti'de Fransa, Güney Somali ve Eritre'de İtalya, Kenya, Uganda ve Kuzey Somali'de İngiltere'nin sömürge toprakları bulunmaktaydı. Ruanda, Burundi ve Tanzanya ise önce Almanya'nın sömürgesi olsa da bu ülkenin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgisi sonrasında Ruanda ve Burundi Belçika'ya, Tanzanya ise İngiltere'ye sömürge olarak bırakılmıştır. Ayrıca bu bölgede tarihinde hiçbir zaman sömürge olmayan Etiyopya ise 1936-1941 arasında İtalyan işgaline uğramıştır.¹⁶

Öte yandan Doğu Afrika ülkelerinin dış politikalarını etkileyen kendine has dinamikleri bulunmaktadır. Söz konusu temel dinamikler arasında başta terör örgütü Şebab kaynaklı terör eylemleri, devlet-toplum ilişkilerinin etkisinin görüldüğü ve küresel/bölgesel mücadele sahnelerinden biri olan Etiyopya'da yaşanan kriz,¹⁷ Nil Havzası üzerindeki mücadele, Asya ülkelerinin bölge ticaretindeki payları, Babülmendep Boğazı'nın jeostratejik önemi ve bölgedeki askeri üslerin mevcut ve artan varlığı dikkat çekmektedir. Bu dinamikler Doğu Afrika'ya ilgi gösteren bölgesel aktörlerin ilişkilerini kurarken ve politikalarını belirlerken dikkate alması gereken hususlar olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan küresel aktörlerin Doğu Afrika'ya yönelik politikaları bağlamında ise tüm bu dinamikler süper güçler de dahil olmak üzere bölgeye yönelik uygulanacak politikaların belirlenmesine etki etmektedir. Örneğin Kuzey Afrika'da yer alsa da Nil Havzası ve Etiyopya iç savaşı Mısır'ı doğrudan etkileyen dinamikler arasında bulunmaktadır. Doğu Afrika'da oldukça önemli bir ticaret hacmi bulunan Çin ise bölgedeki ticaret ayrıcalığını koruma amacıyla politikalar üretmeyi sürdürmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinde belirtilen faktörleri de dikkate alması geleceğe yönelik potansiyel risk alanlarını öngörebilmesi açısından oldukça önemlidir.

15 Paul Antonopoulos, Oliver Villar, Drew Cottle ve Aweis Ahmed Mohamed, "Somalia: Turkey's Pivot to Africa in the Context of Growing Inter-Imperialist Rivalries", *Journal of Comparative Politics*, Cilt: 10, Sayı: 2, (2017), s. 8.

16 "Colonial Exploration and Conquest in Africa", *Exploring Africa*, <http://exploringafrica.matrix.msu.edu/colonial-exploration-and-conquest-in-africa-explore>, (Erişim tarihi: 17 Eylül 2022).

17 Detaylı bilgi için bkz. Tunç Demirtaş, "Etiyopya-Tigray Krizi Yeni Bir Balkanlaşma mı?", *SETA Analiz*, Sayı: 356, (Kasım 2021); Tunç Demirtaş, "Odak: Etiyopya-TPLF İç Savaşından Ateşkese", *SETA*, 18 Kasım 2022, <https://www.setav.org/odak-etiopya-tpf-ic-savasindan-ateskese>, (Erişim tarihi: 17 Eylül 2022).

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DOĞU AFİRKA

Son on yılda Türkiye Doğu Afrika'da aktif ve iddialı bir oyuncu haline gelmiştir. Doğu Afrika ile güçlü tarihsel ilişkilere sahip olan Türkiye'nin son dönemlerde özellikle Somali ve Etiyopya'daki varlığını hızla genişletmesi dikkat çekmiştir. Zira Türkiye'nin bölgedeki yaklaşımının sahaya yansması bölgesel ve küresel aktörlerden farklılık göstermektedir. NATO üyesi kimliğinin yanı sıra Türkiye bölgedeki diğer aktörlerden farklı bir kimliğe de sahiptir. Türkiye bir anlamda Batı bloku üyesiyken aynı zamanda Müslüman kimliğini taşıyan, dış politikada bağımsız hareket edebilme kapasitesine sahip tek taraflı girişim yapabilen ve inisiyatif üstlenebilen bir devlettir. Kimlik açısından söz konusu durum incelendiğinde Türkiye'nin özellikle Doğu Afrika'da tarihsel bağlarının olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Türkiye Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşadığı iç zorluklardan sonra Doğu Afrika'da faaliyet gösteren TİKA, YEE, TMV ve THY gibi kurumlar ve şirketlerle yumuşak güç yeteneklerinden faydalanmaktadır.¹⁸ Nitekim Türkiye bu kurumları aracılığıyla Doğu Afrika ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmek ve pekiştirmek için büyük çaba göstermektedir. Türkiye, Doğu Afrika'daki tüm ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmuştur.¹⁹ Ancak bölge ülkeleriyle ilişkilerde Somali ve Etiyopya yatırımlar boyutuyla öne çıkmaktadır. Türkiye, Etiyopya'da Abiy Ahmed Ali yönetimiyle iyi ilişkilere sahiptir. Bununla birlikte Etiyopya, Türkiye'yi stratejik ortak

¹⁸ "Afrika'da Türkiye'ye Büyük Bir Muhabbet Var", TİKA, (2018), https://www.tika.gov.tr/tr/haber/afrika_da_turkiye_ye_buyuk_bir_muhabbet_var-45975, (Erişim tarihi: 11 Eylül 2022).

¹⁹ Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 10 Eylül 2022).

ilan etmiştir.²⁰ Türkiye 2015'ten önce Doğu Afrika'nın bir alt bölgesel sistemi olan Afrika Boynuzu'nda daha aktif bir politika benimsemiştir. Özellikle vurgulanması gerekir ki Cumhurbaşkanı Erdoğan geleneksel olarak her yıl Afrika Kıtası'na ziyaretler gerçekleştirmektedir. Ancak bu noktada Afrika Boynuzu'nun kıta geneliyle kıyaslandığında daha farklı bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Afrika Boynuzu ile tarihsel ilişkilerinin yanı sıra 2011'de dönemin başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'yi ziyareti hem bu ülkenin geleceğini olumlu yönde etkilemiş hem de Türkiye'nin bölgeye yönelik ilgisinin ilk adımı olarak tarihe geçmiştir.²¹

Türkiye, Abiy Ahmed'in iktidara gelmesiyle bölgede meydana gelen değişikliklere pozitif katkı sağlayabilecek bir aktör olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye yeni kurumlar oluşturma, demokratikleşme ve siyasi katılım politikaları konusundaki zorluklarla ilgili önemli tecrübelerle sahiptir. Etiyopya'da başlatılan kurumsal ve demokratikleşme reformlarını geliştirme konusunda Türkiye'nin insani ve ekonomik yaklaşım konularında sahip olduğu bilgi ve tecrübelerini paylaşması söz konusudur. Sahra Altı Afrika'da Türkiye'nin yatırımlarının büyük bir kısmı Etiyopya'dadır. Hatta Türkiye, Etiyopya'da en fazla yatırıma sahip olan ikinci ülke konumundadır. Yaklaşık 3 milyar dolarlık yatırımla Türkiye'nin Afrika Kıtası'ndaki yatırımlarının yarısı Etiyopya'da bulunmaktadır. Türk iş adamlarının inşaat, tekstil, sanayi, turizm ve hizmet alanı başta olmak üzere Etiyopya'nın hemen her bölgesinde yatırımları mevcuttur. Bu ülkede 150'den fazla Türk şirketi inşaat, tarım, üretim ve kimya sektörlerinde faaliyet göstermektedir.²² Türkiye'nin Etiyopyadaki yatırım modeli hem bölgede yeni iş kapıları oluşturmakta hem de Etiyopya ekonomisine artı değer katmaktadır. Etiyopya bölgede kilit bir ülke konumundadır. Özellikle güney bölgesinde Somalili grupların yer alması Etiyopya-Somalili ilişkilerinde önemli yere sahiptir. Ayrıca Etiyopya'nın denize açılan kapısı olması nedeniyle Cibuti ve kuzey sınırına yakın bölgelerde Tigray nüfusuna sahip olması dolayısıyla Eritre ile bağları bulunmaktadır. Yani Etiyopya bölgedeki ülkelerden farklı ancak iç içe dinamiklere sahip bir ülkedir. Bu açıdan Türkiye'nin bölgenin gelişimi ve istikrarı için kilit konumdaki Etiyopya ile iyi ilişkiler kurması kaçınılmazdır.

20 Muhittin Ataman, "Think Tanks Hail Turkish-Ethiopian Relations", SETA, 1 Mart 2019, <https://www.setav.org/en/think-tanks-hail-turkish-ethiopian-relations>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

21 "Somali", TİKA, (2016), s. 9, https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij_Eserler/SOMALİ_YENİ.pdf, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

22 "Etiyopya'da Türk Yatırımları 3 Milyar Dolara Yaklaştı", DEİK, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-etiyopya-da-turk-yatirimlari-3-milyar-dolara-yaklasti>, (Erişim tarihi: 9 Eylül 2022)

Bununla birlikte Türkiye'nin tek başına Etiyopya ile iyi ilişkiler kurması yeterli olmayacaktır. Türkiye'nin Doğu Afrika'da yer alan diğer ülkelere de yatırım yapması gerekmektedir. Bu bağlamda Somali, Türk yatırımlarının bulunduğu en önemli ülkelerden biri konumundadır. Yatırımların yanı sıra Türkiye'nin yurt dışındaki askeri üslerinden birine ev sahipliği yaptığı için Somali, Türkiye için bölgede özel önemi olan bir ülkedir. Öte yandan Türkiye, Somali ve Somaliland arasındaki sorunun çözümüne yönelik gerçekleştirilen ara buluculuk görüşmelerinde aktif rol oynamıştır.²³

Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye'nin politikalarının sahaya yansımaları küresel ve bölgesel güçlerden farklı boyuttadır. Türkiye'nin farklılığı bölgeye yönelik politikalarında hem sömürge geçmişinin olmaması hem de salt kendi çıkarlarından ziyade kazan-kazan(dır) politikası ilkesiyle hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bu yaklaşımı bölge ülkelerinin güvenini kazanma konusunda önemli bir belirleyici olmaktadır.²⁴

Doğu Afrika'nın jeopolitik konumunun yanı sıra sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikleri pek çok küresel gücün bölgeye yönelik politikalar geliştirmesine sebep olmaktadır. Doğu Afrika, Türkiye için birçok alanda önemli fırsat pencerelerini ortaya çıkarmaktadır. Doğu Afrika'daki insan gücü ve zengin doğal kaynaklarının bölgeye refah ve ekonomik kalkınma getireceğinin bilincinde olan Türkiye, Doğu Afrika ülkeleriyle karşılıklı fayda ve saygı temelinde kalıcı ilişkiler inşa etmektedir. Türkiye, Doğu Afrika'daki varlığını sağlık, eğitim, altyapı ve insani alanlarda gerçekleştirdiği faaliyetlerle kuvvetlendirmiştir. Doğu Afrika ülkeleri de Türkiye'nin teknik ve ekonomik gelişmelerinden ve tecrübelerinden faydalanmayı tercih etmektedir.²⁵

23 Horn of Africa at the Crossroad, Workshop, 4 Nisan 2019, Ankara.

24 Ali Bilgiç ve Daniela Nascimento, "Turkey's New Focus on Africa: Causes and Challenges", NOREF Norsk Ressurssenter for Fredsbygging, (Eylül 2014), s. 2.

25 Asya Akça, "Neo-Ottomanism: Turkey's Foreign Policy Approach to Africa", *New Perspectives in Foreign Policy*, Cilt: 17, (2019), s. 3-8.

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA'YA YÖNELİK YAKLAŞIMLARI

Türkiye, Doğu Afrika ile ilişkilerini oluştururken tek taraflı hedeflerinden ziyade ortaklığın temel dinamiklerini dikkate alarak hareket etmektedir. Nitekim eşit ortaklık, kazan-kazan(dır) ve tepeden yaklaşım sergilememeye ek olarak “Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler” ilkesine uygun şekilde hareket etmektedir. Zira Doğu Afrika pan-Afrikanizm ruhu konusunda kıta dışı aktörlere temkinli yaklaşım sergilemektedir. Kısacası Doğu Afrika, pan-Afrikanizmin ruhu konumunda yer almaktadır. Bu nedenle Doğu Afrika ülkelerinin beklentisi sorunlarını kendi içinde çözmeye yöneliktir. Bu bağlamda Türkiye'nin izlediği Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler ilkesi Doğu Afrika nezdinde daha fazla önem kazanmaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yaklaşımı bu bölge ve kıtanın tümü edilgen görülmeden, eşitlik prensibine uygun olarak karşılıklı fayda ve ihtiyaca yönelik olarak sergilenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin yaklaşımları direkt olarak bölgedeki amacı, hedefleri ve beklentilerine odaklanmamakta, Doğu Afrika ülkelerinin beklenti ve ihtiyaçlarına göre de şekillenmektedir. Zira Doğu Afrika'da her ülkenin farklı politik, güvenlik, toplumsal öncelikleri ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Nitekim kimi ülkelerin önceliği/ihtiyacı kuraklık ve kıtlık kaynaklı gıda güvenliği, kimi ülkelerin güvenlik ve savunma veyahut kimi ülkelerin ise toplumsal uzlaşma olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin bölge ülkelerine yönelik yaklaşımı muhatap ülkenin ve toplumunun talebine göre şekillenmektedir. Yani Türkiye, Doğu Afrika'da talep merkezli dış politika anlayışını uygulamaktadır. Bu durum Türkiye'yi bölgedeki diğer aktörlerden farklılaştıran anlayışın özelliklerin-

den birini yansıtmaktadır. Türkiye'nin Doğu Afrika ülkelerine yönelik yaklaşımı tek taraflı ve edilgen olmaktan ziyade bölge ülkelerinin de etkili şekilde ihtiyaçlarını ve önceliklerini dikkate alan bir anlayışa dayanmaktadır.

Bölgesel istikrar konusunda önemli adımlar atan Türkiye özellikle son yıllarda Doğu Afrika'da önemli krizlerden biri olan Rönesans Barajı sorununa taraf olan iki ülke ile süreç içinde görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde genel olarak kolaylaştırıcı bir rol oynanmıştır. Kriz kapsamında Etiyopya'da inşası sürdürülen Rönesans Barajı'na yönelik sorunların asli tarafları olarak Etiyopyya, Sudan ve Mısır öne çıkmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere Rönesans Barajı konusunda avantaj sağlamaya yönelik Mısır ve Sudan yönetimleri, çoklu etnik yapıya sahip olan Etiyopya'da yaşanan Tigray sorununda bu ülkenin istikrarını olumsuz etkileyebilecek girişimlerde bulunmuştur. Bu süreçte Türkiye'nin yaşanan krize yönelik inisiyatif üstlenerek gerçekleştirdiği ikili görüşmeler ile tansiyonu düşürme çabaları da gündeme gelmiştir. Bu kapsamda Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Abdulfettah Burhan 12 Ağustos 2021'de, Etiyopyya Başbakanı Abiy Ahmed de 18 Ağustos 2021'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ziyaret etmiştir.²⁶ Bu kapsamda gerçekleştirilen görüşmeler Türkiye'nin krizin çözümünde ara buluculuk rolünden ziyade Doğu Afrika ülkelerinin sorunlarını kendi içinde çözmeye yönelik beklentisine uygun şekilde hareket etmesinin bir örneğini oluşturmuştur.

Günümüze dek neokolonyal ve emperyal faaliyetlerden kaçınan Türkiye'nin kıta geneli gibi Doğu Afrika'ya yönelik yaklaşımı da temelde insan odaklı, adil, eşit ortaklık zemininde, neokolonyal düzen karşıtı, birlikte kazanmaya dayalı ve toplum tabanında karşılık bulan politikalar üzerinden ilerlemektedir. Bu politikalar doğrudan Türkiye'nin çıkarlarını oluşturmaktan ziyade bölge ülkelerinin istikrar, barış, güvenlik ve kalkınmasına yöneliktir.

Doğu Afrika'da Etiyopyya ile de son dönemde artan ticaretle birlikte savunma ve güvenlik alanlarında iş birlikleri geliştirilmektedir. Etiyopya'da Tigray bölgesinde yaşanan kriz aynı zamanda bu ülkeyi neokolonyal bir mücadelenin alanı haline getirerek istikrarsızlaştırmıştır. Günümüzde bu kriz ortamının son bulsa da yaşanan olaylar ülkedeki ve bölgedeki istikrarı olumsuz etkilemiştir. Bu kriz sürecinde Türk savunma sanayii ürünlerinin son dönemde en çok dikkat çeken ürünü

²⁶ "Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Orgeneral el-Burhan Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde", T.C. Cumhurbaşkanlığı, 12 Ağustos 2021, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/128961/sudan-egemenlik-konseyi-baskani-orgeneral-el-burhan-cumhurbaskanligi-kulliyesinde>, (Erişim tarihi: 12 Eylül 2022); "İnsani ve Kalkınma Yardımları Alanında Etiyopyya ile Önemli Projelere İmza Atıyoruz", T.C. Cumhurbaşkanlığı, 18 Ağustos 2021, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/130048/-insani-ve-kalkinma-yardimlari-alaninda-etiyopyya-ile-onemli-projelere-imza-atiyoruz->, (Erişim tarihi: 20 Eylül 2022).

SİHA'lara yönelik Etiyopya'nın ilgisi gündeme gelmiştir. Küresel aktörlere kıyasla bölgede kazan-kazan(dır) politikası uygulayan, eşit ve adil yaklaşımlar sergileyen ve kurumsal yapıların güçlendirilmesi konusunda bölge ülkelerine destek veren Türkiye, Etiyopya'da istikrarın muhafazası için itidalli ve yatıştırıcı bir politika izleyerek ayrılıkçı politikalar karşısında Etiyopya hükümetinin yanında yer almıştır.²⁷ Bu kapsamda 18 Haziran 2021'de iki ülke arasında Askeri Çerçeve Anlaşması ve Askeri Mali İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.²⁸ Netice olarak Türkiye'nin Etiyopya'nın ihtiyaçları ve öncelikleri doğrultusunda hareket etmesi Ankara'nın kıtaya yönelik yaklaşımlarının dikkat çeken bir örneğini teşkil etmektedir.

Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği terör örgütleri ve terör konusunda edindiği güvenlik, toplumsal ve yönetsel deneyimleri Afrika'nın farklı bölgelerindeki çeşitli terör örgütlerine karşı mücadelede bölgesel güçlerle iş birliğini geliştirmektedir. Bu iş birliği Türkiye için son dönemde Libya dahil olmak üzere birçok farklı coğrafyada başarı gösteren İHA/SİHA'ların yeni pazarlara girmesi için de önemli fırsatlar barındırmaktadır.²⁹ Aynı zamanda FETÖ'nün Afrika'daki yapılanmalarına karşı mücadele kapsamında, FETÖ okullarının TMV'ye devredilmesi bu terör örgütüne karşı mücadelede önemli rol oynamaktadır.³⁰

Bununla birlikte Türkiye'nin siyasi ayağının en büyük göstergesi kıta ülkelerinde artan diplomatik varlığıdır. Türkiye'nin 2002'de 12 olan büyükelçilik sayısı 2022'de üç kata yakın artış göstererek 44'e yükselmiştir.³¹ Bu bağlamda Türkiye'nin diğer uluslararası sistemdeki aktörler ile Afrika'daki büyükelçilik sayıları kıyaslandığında günümüzde Çin'in 52,³² ABD'nin 50,³³ Fransa'nın 49,³⁴ Almanya'nın 45,³⁵

27 Tunç Demirtaş, "Neo-Kolonyalizmin Gölgesinde Bir Savaş: Etiyopya ve Tigray", *Kriter*, Cilt: 6, Sayı: 63, (Aralık 2021).

28 "İnsani ve Kalkınma Yardımları Alanında Etiyopya ile Önemli Projelere İmza Atıyoruz".

29 "Türkiye'nin İHA ve SİHA'ları Yine Dünya Basınında: 'Libya'da Türk Drone'ları Hafta'nın Ortaklarını Utandırdı", İHA, 25 Mayıs 2020.

30 Andaç Hongur Erpehlivan, "Etiyopya'daki FETÖ'ye Ait Tüm Okulları Devraldı", Anadolu Ajansı, 12 Ağustos 2021.

31 "Sayın Bakanımızın 25 Mayıs Afrika Günü Vesilesiyle Yayımlanan Makalesi", T.C. Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin_25-mayis-afrika-gunu-vesilesiyle-yayimlanan-makalesi.tr.mfa, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

32 "Chinese Embassies, Africa", Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/2490_665344/2493_665350/index.html, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

33 U.S. Embassies, Consulates, and Diplomatic Missions, <https://www.usembassy.gov>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

34 "France Diplomacy", Ministère de L'Europe et des Affaires Etrangères, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/afrika>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

35 "Africa", Federal Foreign Affairs, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/regionaleschwerpunkte/afrika>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

Rusya'nın 36,³⁶ İngiltere'nin 35,³⁷ BAE'nin 24³⁸ ve Suudi Arabistan'ın 24³⁹ büyükelçiliği bulunmaktadır.

Kaynak: "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Afrika Ziyareti Bugün Başlıyor", TRT Haber, 17 Ekim 2021.

Afrika ülkelerinin Türkiye'de ve Türkiye'nin Afrika ülkelerinde açtığı büyükelçilikler ikili ilişkilerin gelişmesindeki arzuyu ortaya koyan temel göstergelerden birisi olmuştur. Öte yandan kurulan ikili ilişkilerde muhatap olduğu ülkenin iç işlerine karışmayan Türkiye, ülkede siyasi ve ekonomik istikrarın bulunması durumunda iş birliğini artırmayı hedeflemektedir. Öte yandan Türkiye'nin Afrika'da gelişen diplo-

36 "List of Diplomatic Missions of Russia", Study in Russia, <https://studyinrussia.ru/upload/embassy/Appendix-2.pdf>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

37 "Foreign & Commonwealth Office, Foreign & Commonwealth Office Posts Overseas", Birleşik Krallık, 28 Nisan 2023, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/802718/fco-posts-list-may-2019.csv/preview, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

38 "UAE Missions Abroad", UAE Ministry of Foreign Affairs & International Cooperation, <https://www.mofa.gov.ae/en/Missions/UAE-Missions-Abroad>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

39 "Embassies of the Kingdom of Saudi Arabia Abroad", Government of Saudi Arabia, https://www.my.gov.sa/wps/portal/snp/content/saudiEmbassies!/ut/p/z0/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfj08zivQIsTAWDDQz9D-RydTQ0Cg0PM_Iz8LYwMDIz1g1Pz9AuyHRUBFX3xJA!!, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

matik ağı karşılıksız kalmamış ve Afrika ülkelerinin Ankara'daki büyükelçilik sayısı 2008'de 10'dan 2021'de 37'ye yükselmiştir.⁴⁰

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile siyasi bağları salt Dışişleri Bakanlığı üzerinden sürdürülmemekte; Dışişleri Bakanlığı ile koordineli olarak TİKA, YEE, YTB, DİB, TMV, THY ve çeşitli STK'lar da Doğu Afrika ile ilişkilerde etkili olmaktadır. Nitekim günümüzde TİKA'nın Doğu Afrika'da altı koordinasyon ofisi,⁴¹ YEE'nin iki merkezi ve TMV'nin beş ülkede çeşitli sayılarda okulu bulunmaktadır.⁴² Bu bağlamda Doğu Afrika ülkelerinin tümünde Türkiye'nin büyükelçilikleri bulunmakta ve tüm ülkelere THY uçuşları gerçekleştirilmektedir.⁴³

Türkiye'nin Doğu Afrika'daki devlet kurumlarının varlığının yanı sıra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ziyaretleriyle de bölgeyle güçlü bir ilişki kurulmaktadır. Somali, Cibuti ve Etiyopya'ya ziyaretler gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin dış politika sürecinde etkili bir role sahiptir. Nitekim 32 Afrika ülkesine 53 ziyaret gerçekleştiren ve Afrika'yı kıta dışından en çok ziyaret eden devlet lideri olan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu girişimi Türkiye'nin Afrika ortaklığında önemli etkiye sahiptir.⁴⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gerçekleştirdiği bu ziyaretler bölgede samimiyetle karşılanmaktadır.⁴⁵

2011'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaretle bu ülkenin ve bölgenin kaderinin değişmesi söz konusu olmuştur. Uluslararası toplumun dikkatini çeken bu ziyaret ile Somali özelinde Afrika Boynuzu daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Bununla birlikte Somali'ye yönelik Türkiye'nin yaklaşımı ve politikaları da diğer Afrika Boynuzu ülkeleri ve kıta açısından belirleyici olmuştur. Türkiye'nin sahip olduğu siyasi, ekonomik ve kurumsal kapasitelerin bölgeye karşılıksız aktarılması bölge toplumlarının Türkiye'ye bakışını olumlu etkilemiştir. Bu bağlamda tarihinde sömürgeciliği ciddi şekilde hissedilen Afrika Kıtası'nda yaşayan halklar açısından Türkiye'nin yaklaşımı oldukça kıymet kazanmıştır. Kıta için eşitlikçi ve aynı göz hizasında bir yaklaşım sergileyen Türkiye'ye yönelik yaklaşımlar da bu doğrultuda karşılık görmüştür.

Türk dış politikasında dinamizm ve proaktifliğin yanı sıra insani diplomasi de temele alınması söz konusudur. Türkiye'nin Doğu Afrika ortak-

40 Burhanettin Duran, "Türkiye'nin Afrika Vizyonu", *Kriter*, Cilt: 6, Sayı: 63, (Aralık 2021).

41 "Koordinatörlükler", TİKA, <https://www.tika.gov.tr/tr/koordinatörlükler>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

42 "Faaliyette Bulunan Ülkeler", TMV, <https://turkiyemaarif.org>, (Erişim tarihi: 1 Eylül 2022).

43 "THY'nin Afrika'daki 61'inci Uçuş Noktası Luanda Oldu", DHA, 13 Ekim 2021.

44 Burhanettin Duran, "Batı Sonrası Dünyada Türkiye'yi Anlamlandırmak", *Kriter*, Cilt: 6, Sayı: 62, (Kasım 2021).

45 "Afrika Özel", T.C. Cumhurbaşkanlığı, <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/afrika/cibuti>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2022).

lığının temel sütunlarından biri olan insani boyut, kıtaya yaklaşım açısından Ankara'yı diğer aktörlerden ayıran en önemli boyuttur. Afrika Boynuzu özelinde Somali, Türkiye'nin gerek bu bölgeye gerekse kıtanın tamamına etkili bir şekilde girmesinde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye'nin Somali'de gerçekleştirdiği başarı hikayesi Afrika Boynuzu'nda etkili bir oyuncu olmasını da sağlamıştır.⁴⁶

Türkiye, Doğu Afrika'da kullandığı araçları ile bölgede insani yardım projelerini de sürdürmektedir. Bununla birlikte Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler bulma perspektifi⁴⁷ ve küresel siyasette Afrika'nın sesini daha fazla duyurabilmek için Türkiye'nin "birlikte daha adil bir dünya" mesajına Afrika genelinden de destek gelmektedir. Zira 193 üyesi bulunan BM Genel Kurulu'nda 54 oya sahip olan Afrika Kıtası'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) ise üyesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla kıtaya ilgili alınan/alınacak kararlarda ya da kıtanın sorunlarında Afrika'dan bir temsilcinin bulunmadığı çözüm arayışlarında haksızlığa uğranması söz konusudur. Bu nedenle Türkiye, BM'nin kurumsal yapısında bir değişiklik yapılarak Afrika'nın BMGK'de temsil edilmesinin gerekliliğine yönelik kıta ülkelerinin sesini duyurmayı amaçlamaktadır.

Afrika'dan Türkiye'ye yönelik dost ülke yaklaşımı ve Türkiye'nin sahip olduğu imaj, özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2011'de Somali'ye uzatılan yardım eliyle perçinlenmiştir.⁴⁸ Türkiye'nin Afrika Kıtası'nda insanı merkeze alan anlayışı ve kalkınmaya dayalı politikaları kıtanın kalkınmasına önemli katkı sağlamaktadır. Özellikle nitelikli insan yetiştirme konusunda Afrika'nın farklı ülkelerinden Türkiye'ye gelip çeşitli düzeylerde eğitim gören Türkiye burslusu uluslararası öğrencilerin mezun olup ülkelere dönmeleri ile kalkınmanın somut şekilde kendisini göstermesi söz konusudur. Türkiye'yi bilen ve tanıyan Türkiye mezunu bu öğrenciler ülkelere katkılarının yanı sıra ülkeleri ile Türkiye arasında gönül elçileri de olmaktadır. Türkiye'deki iş insanları ve yatırımcılar ile ülkelerindeki iş insanlarını buluşturan Türkiye mezunları, bugün Afrika ülkelerinde Türkiye'nin gönüllü elçilerine dönüşmüş durumdadır.⁴⁹

46 Tunç Demirtaş, "Küresel Güç Mücadelesinin Yeni Cephesi Afrika Boynuzu", *Bilimevi Dış Politika Dergisi*, Sayı: 5, (2018).

47 "Afrika Birliği (AfB)", T.C. Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/afrika-birligi.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2022).

48 Recep Tayyip Erdoğan, "Somali'nin Gözyaşları", *Yeni Fikir*, Cilt: 3, Sayı: 7, (2011), s. 73.

49 "Türkiye Mezunları İstanbul'da Buluşuyor", *Türkiye Mezunları*, 25 Kasım 2017, <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/etkinlikler/turkiye-mezunlari-istanbulda-bulusuyor>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2022).

Öte yandan devletin yeniden yapılandırılması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi kapsamında Somali’de Somaliland ile yaşanan sorunda Türkiye arabuluculuk yapmış ve Somali’nin terör sorununun çözümüne yönelik güvenlik alanında iş birliklerinin yapılması söz konusu olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’nin deniz aşırı topraklarda 2017’de Somali’de açtığı askeri eğitim üssü, bölge üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.⁵⁰ Bunların yanı sıra bölgeye yönelik meslek edindirme kursları, kadın ve çocuk sağlığına ilişkin girişimler ve bu kapsamda Somali’de açılan Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi, tarımsal faaliyetlere yönelik iş birlikleri de Türkiye’nin bölgenin kalkınmasına yönelik attığı adımlar arasında yer almıştır.⁵¹

50 Abdurahman Hussein ve Orhan Coskun, “Turkey Opens Military Base in Mogadishu to Train Somali Soldiers”, Reuters, 30 Eylül 2017.

51 “2021 Yılı Performans Programı”, TİKA, (2020), https://www.tika.gov.tr/upload/2021/06/2021%20performans%20program%C4%B1/TIKA_PP2021Web.pdf, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2022).

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRIKA ORTAKLIĞININ TEMEL DİNAMİKLERİ

Tarihsel temeller üzerine inşa edilen Türkiye-Doğu Afrika ilişkilerinin temel dinamiklerinin başında insani diplomasi gelmektedir. Bununla birlikte insani diplomasi göz ardı edilmeden günümüzdeki ilişkilerin dinamiklerini ise ekonomi, kültür ve güvenlik boyutları oluşturmaktadır. Nitekim Türkiye –kıta genelinde olduğu gibi– Doğu Afrika’da ticareti geliştirme yoluyla karşılıklı iş birliklerini artırmak ve kazan-kazan(dır) anlayışını fiiliyatta başarmak hedefiyle ilişkilerini oluşturmaktadır. Türkiye, Doğu Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek için ticareti artırmak ve kıtanın sahip olduğu potansiyeli değerlendirerek kapasite artırmak için çaba göstermektedir. Bu durumun en somut yansıması ise 2003’te 5,4 milyar dolar olan kıta geneli ile toplam ticaret hacminin 2021’de 34,5 milyar dolara yükselmesi ve 2023’ün ilk beş ayında 12 milyar dolardan fazla bir değere sahip olmasıdır.⁵² Türkiye’nin 2021’de düzenlediği Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu’nda kısa vadede ulaşılması planlanan 50 milyar dolar değerindeki dış ticaret hacmi hedefine doğru bir ilerleme söz konusudur.⁵³ Türkiye’nin bölgede eşitlik ortaklık temelinde kazan-kazan(dır) anlayışı ile oluşturduğu partnerlik karşılıklı olarak fayda sağlamaktadır. Bu hedefe yönelik ise başta Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı düzeylerindeki ziyaretlerle düzenli olarak, ayrıca son yıllarda başlatılan Antalya

52 “Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2022”, TÜİK, 29 Kasım 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ekim-2022-45545>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2022); “Dış Ticaret Veri Bülteni Ocak-Haziran 2023”, T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri>, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2023).

53 “Afrika ile Ticarete Hedef 75 Milyar Dolar”, DEİK, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-afrika-ile-ticarete-hedef-75-milyar-dolar>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2022).

Diplomasi Forumu, Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu ve belirli aralıklarla gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ile iş birliği imkanları artırılarak ikili ilişkiler geliştirilmektedir.

TABLO 2. TÜRKİYE-AFRIKA TİCARET HACMİ VERİLERİ (2003-2022)

Yıllar	Afrika ile Ticaret Hacmi (Milyar Dolar)	Önceki Döneme Göre Değişim Oranı (Yüzde)	Türkiye'nin Toplam Dış Ticaret Hacmi (Milyar Dolar)	Türkiye'nin Dış Ticaretinde Afrika'nın Payı (Yüzde)
2022	33,1	-4,0	404,6	8,1
2021	34,5	+36,3	496,7	6,9
2020	25,3	+12,9	389,1	6,5
2019	22,4	+1,3	391,1	5,7
2018	22,7	+16,9	408,2	5,7
2013	21,4	+43,5	422,2	4,7
2008	14,6	+170	339,9	4,2
2003	5,4	+25,8	116,5	4,6

Kaynak: “Dış Ticaret İstatistikleri, Ağustos 2022”, TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Agustos-2022-45543>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022); “Türkiye-Afrika İlişkileri”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

Öte yandan Türkiye amacı doğrultusunda Doğu Afrika ülkelerinin ve kıtanın kalkınmasına yönelik destekler sağlayarak ekonomik gelişimin yanı sıra güvenlik ve devletin kurumsal kapasitesinin artırılmasına yönelik çaba da göstermektedir. Ayrıca bölge ülkelerinin meşru hükümetleri ile kurulan ilişkiler, bu ülkelere yapılan yardımlar ve ülkelerde gerçekleştirilen projelere yönelik halkların olumlu yaklaşımları Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ilişkilerinde olumlu gündemlerin oluşmasına önayak olmaktadır. Bu bağlamda Doğu Afrikada devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasına destek verilmesine yönelik hedefler doğrultusunda Türkiye'nin kurumsal olarak verdiği desteğin yanı sıra Somali'de TURKSOM askeri eğitim üssünün varlığı sayesinde bu ülkede güvenliğin sağlanması amacıyla yerel unsurların eğitilmesi söz konusudur. Ayrıca Kuzey Afrika, Batı Afrika ve Orta Afrika gibi farklı alt bölgesel sistemlerde yer alan ülkelerle de savunma ve güvenlik alanlarında anlaşmalar imzalanarak iş birlikleri artırılmaktadır. Bu kapsamda Afrikada en az yirmi ülke ile savunma sanayii alanında iş birliği⁵⁴ yapan

54 Ahmet Alemdar, “Rekabetçi Afrika Pazarında Türk Savunma Sanayinin Artan Varlığı”, *Kriter*, Cilt: 6, Sayı: 63, (Aralık 2021); Ahmet Alemdar, “Katmercilerden Gambiya'ya HIZIR Zırhlı Araç İhracatı!”, *Defence Turk*, 13 Haziran 2022, <https://www.defenceturk.net/katmercilerden-gambiyaya-hizir-zirhli-arac-ihracati>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2022).

Türkiye'den silah ve askeri araçların satın alınması söz konusu olmuştur. Zira son yıllarda bölgedeki terör olayları ve ayrılıkçı hareketlerden kaynaklı çatışmaların yansımaları nedeniyle kıta ülkeleri silahlanmaya giderek güvenliklerini sağlama çabalarını sürdürmektedir. Bu minvalde Doğu Afrika ülkelerinin egemenliklerini, topraklarını ve ulusal bütünlüklerini koruyarak mevcudiyetlerini sürdürme arzuları ile Türkiye'nin imkanları elverişli ortamı sağlayınca iş birlikleri de artmaktadır.

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA'DAKİ AMAÇLARI

TAKTİK AMAÇ VE HEDEFLER

Türkiye'nin Doğu Afrika'daki amacının taktik ve stratejik olmak üzere iki farklı boyutu bulunmaktadır. Ancak bu iki amaç birbiriyle uyum içinde ve birbirini tamamlayıcı bir nitelik sergilemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin taktik seviyedeki amacı, bölgesel kalkınmanın gelişmesine yardımcı olarak kurumsal devlet yapılarının güçlendirilmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması olarak öne çıkmaktadır. Nitekim taktik seviyede amacın gerçekleşmesi ile Türkiye'nin kısa, orta ve uzun vadede Doğu Afrika ülkeleri ile kuracağı ilişkiler ve bu ülkelerde gerçekleştireceği yatırımlar için uygun zemin güçlendirilerek bölgedeki kurumsal ve güçlü devlet yapılarının oluşmasına destek olunacaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için Tablo 3'te belirtilen birtakım hedefler, politikalar/politika önerileri tespit edilmiştir.

Bu hedeflerden birincisi ekonomik ortaklıklar oluşturarak bölgede sömürgecilik geçmişi olmayan ve günümüzde yeni sömürgeci amaçlar da taşımayan alternatif bir aktör olmaktır. Günümüzde bölgesel ve küresel jeopolitik mücadele bağlamında Doğu Afrika'daki mücadeleye bakıldığında bölge dışındaki her aktörün farklı amaçlar ve hedeflerle bölge ülkeleriyle ilişki kurdukları görülmektedir. Doğu Afrika'ya ilgi duyan küresel ve bölgesel aktörlerin temel motivasyonları arasında bölgenin sahip olduğu enerji kaynaklarına ve doğal kaynaklara erişim ile küresel açıdan bölgenin sahip olduğu jeopolitik konum üzerinde hakim olma niyetleri bu-

TABLO 3. TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA'DAKİ TAKTİK AMACI VE HEDEFLERİ

Taktik Seviye							
Amaç	Bölgesel kalkınmanın gelişmesine yardımcı olarak kurumsal devlet yapılarının güçlendirilmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması						
Hedefler	Ekonomik ortaklıklar kurmak	Ülkesel ve bölgesel kalkınmaya destek sağlamak	Devlet-toplum ilişkilerini geliştirmeyi desteklemek	Türkiye'nin olumlu imajını farklı ülkelere taşımak	Devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasını desteklemek	Devlet kapasitesini geliştirmeye katkı sunmak	Siyasi istikrarı geliştirmeyi desteklemek
Politika	Ticareti artırmak	Terörle mücadeleyi desteklemek	TURKSOM'un varlığı sayesinde Şebab'a karşı Somali'yle birlikte ortak ve etkili mücadele etmek		Lider düzeyinde ziyaretlerle iş birliği yollarını artırmak		İnsan-insana temas

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

lanmaktadır. Bu motivasyonlar geçmişteki sömürgecilik anlayışına benzer şekilde yeni sömürgecilik anlayışıyla bölge ülkeleri ve bölge halklarının çıkarlarından ziyade küresel/bölgesel aktörlerin çıkarlarına yönelik hayat bulmaktadır. Ancak Türkiye'nin bölgede eşitlik temelinde kazan-kazan(dır) anlayışı ile oluşturduğu ortaklık karşılıklı olarak fayda sağlamaktadır.⁵⁵ Türkiye bu hedefe yönelik olarak başta Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı düzeylerinde düzenli olarak ziyaretler gerçekleştirmektedir. Ayrıca son yıllarda adından sıkça söz ettiren Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi,⁵⁶ Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu⁵⁷ ve Antalya Diplomasi Forumu⁵⁸ gibi kurumsal zemini olan iş birliği olanakları da ortaya çıkarılmıştır. Nitekim Türkiye bu hedefi doğrultusunda hem diplomatik hem de kurumsal yapılar üzerinden ilişkilerini geliştirerek temelde Doğu Afrika ile ticaret hacmini artırmak istemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Doğu Afrika ile ticaret hacmi yükselen bir ivme sergilemektedir (Tablo 1). Taktik seviyedeki bu amaç Türkiye'nin stratejik amacına yönelik zemini sağlayan bir nitelik taşımaktadır.

Türkiye amacı doğrultusunda bölge ülkelerinin ve bölgenin kalkınmasına yönelik destekler sağlayarak ekonomik gelişimin yanı sıra güvenlik ve devletin kurumsal kapasitesinin artırılmasına ve devlet-toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çaba göstermektedir. Devlet-toplum ilişkilerini geliştirme konusunda verilen desteklere yönelik izlenen politika ise Türkiye'nin 2011'de

55 "Afrika Kıtasiyla İlişkilerimizi 'Kazan-Kazan ve Eşit Ortaklık Temelinde' İlerletmek İstiyoruz", T.C. Cumhurbaşkanlığı, 17 Ekim 2021, <https://tccb.gov.tr/haberler/410/130964/-afrika-kitasiyla-iliskilerimizi-kazan-kazan-ve-esit-ortaklik-temelinde-ilerletmek-istiyoruz->, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

56 "Türkiye-Afrika İlişkileri".

57 "Türkiye-Africa IV. Economic and Business Forum 2023", African Union ve DEİK, <http://turkeyafricaforum.org/tr>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

58 Antalya Diplomasi Forumu, <https://antalyadf.org>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

Somali’de izlediği politika üzerinden okunabilmektedir. Zira 2011’de Somali’de her ne kadar dönemin meşru hükümeti ile ilişki kurulsa da devlet yapısının zayıf olduğu bu ülkenin halkı ile Türkiye arasında gönül köprüsü kurulmuştur. Bu dönemden sonra Türkiye’nin hem Somali özelinde hem de Doğu Afrika’da devlet-toplum ilişkilerini geliştiren konularda –STK’ların faaliyetleri de dahil olmak üzere– model olarak sahada destek vermesi söz konusu olmaktadır. Ayrıca bölge ülkelerinin meşru hükümetleri ile kurulan ilişkiler, bu ülkelere yapılan yardımlar ve ülkelerde gerçekleştirilen projelere yönelik halkların olumlu yaklaşımları Türkiye’nin bu hedefini kolaylaştırıcı nitelik taşımaktadır.

Diğer bir hedef ise Türkiye’nin Somali’de elde ettiği başarıyı Doğu Afrika’daki diğer ülkelere de taşımak olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’nin Somali’de oluşturduğu olumlu imajın uygun araçlarla bölge ülkelerine taşınması Doğu Afrika ülkeleri ile kurulacak ilişkileri daha fazla güçlendirme potansiyelini beraberinde getirmektedir. Nitekim Türkiye’nin bölgede istenen ülke olma durumu ve bölge ülkelerinin Türkiye’ye yönelik olumlu algısı bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin TİKA, YTB, AFAD, THY, TMV, DİB ve YEE ile birlikte Türkiye Bursları’nı kazanıp Türkiye’de eğitim gören öğrenciler ve STK’lar üzerinden uyguladığı yumuşak güç araçları bahse konu olumlu imajın yayılmasındaki en önemli araçlar niteliğindedir. Ancak taktik seviyedeki bu hedef ve politikalar tek başına değerlendirilemeyecek kadar öneme sahiptir. Nitekim her hedefe yönelik uygulanan politika bir noktada stratejik amaç ve buna yönelik hedefler ve politikalar ile birlikte uyumlu şekilde izlenmektedir. Dolayısıyla Türkiye’nin 2011’de yumuşak güç araçlarıyla Doğu Afrika’ya girişi günümüzde sert güç unsurlarının da kullanımıyla akıllı güç boyutuna ulaşmıştır. Bu noktada Türkiye’nin sert güç araçlarını taktik amaç ve hedeflerine yönelik olarak bölge ülkelerinin çıkarları ve Doğu Afrika’nın istikrarı doğrultusunda kullanması söz konusu olmaktadır.

Ayrıca Türkiye’nin pozitif imajının bölgeye taşınması ve Doğu Afrika’da “Türkiye” markasının oluşturulması için “insan-insana temas” anlayışı da sürdürülmektedir. Bu anlayış özü itibarıyla Türkiye’ye eğitim, ticaret, turistik ya da sağlık işleri için gelerek Türkiye ile ilgili olumlu imaja sahip kişilerin ülkelere döndüklerinde kendi çevrelerine Türkiye’yi anlatmalarını yansıtmaktadır. Örneğin Türkiye’ye eğitim için gelen bir öğrencinin ülkesinde THY uçağına binmesinden itibaren Türkiye hakkında edineceği izlenimleri, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik insani yaklaşımını, ticari tecrübelerini ve tespit ettiği fırsatları ailesine, yakınlarına veya çevresine anlatması Türkiye’nin maddi ve finansal imkanlar ile yapacağı

tanıtımlardan çok daha fazla etkiye sahip olacaktır. Zira uluslararası markaların reklamlarından ziyade genel olarak Afrika kültüründe aile bağlarının kuvvetli olması ve yakın çevrenin birbirine duyduğu güven ile “insandan insana” tanıtım/reklam Türkiye markasına artı değer katma potansiyeline sahiptir.

Dolayısıyla yumuşak güç unsurlarını göz ardı etmeden oluşturulan politikalar günümüzde Doğu Afrika ile güçlendirilen ortaklıkta etkili olmaktadır. Ancak günümüzde salt yumuşak güç unsurları birçok açıdan yetersiz kaldığından bu araçların sert güç araçları ile desteklenerek akıllı güç ile hareket edilmesi önemli avantajlar sağlamaktadır. Nitekim entegre bir strateji geliştirmek ve belirlenen hedeflere ulaşmak için çeşitli araçların yer aldığı hem sert hem de yumuşak güçlerin birleşimi niteliğindeki akıllı gücün amacı, etki alanını genişletmek olarak tanımlanabilmektedir. Küresel barışın sağlanması ve sürdürülmesi için akıllı gücün kullanılması elzemdir. Ancak küresel barışın sağlanması için uyum içinde iş birliği ve kurumsal temel olmak üzere iki ana unsura ihtiyaç duyulmaktadır.⁵⁹ Akıllı güç stratejisinin uygulanması düşüncesi daha operasyona geçilmeden yumuşak ve sert güç unsurlarıyla bütünleşmiş biçimde olmalıdır. Bu yaklaşımın bazı unsurları günümüzde devam eden ulus ve devlet inşasında ve terörle mücadele kapsamında yaşanan operasyonlarda sert güce bağlı olarak kısmen uygulanmaktadır.⁶⁰ Dolayısıyla Türkiye bu kapsamda gerekli bütün imkan ve kapasiteye limitleri ölçüsünde sahip bir aktör konumundadır.

Kullanılan araçlar ve Doğu Afrika ülkelerine yönelik verilen destekler ile Türkiye’nin hem ülkelerin hem de bölgenin kalkınmasına ve güvenliğine yönelik katkıları söz konusudur. Bu bağlamda bu bölgedeki devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik hedefler konusunda Türkiye kurumsal destek sağlamaktadır. Bu desteklerin başında ikili, bölgesel, kıtasal ve uluslararası platformlarda meşru hükümetlerle iş birliği içinde olmak gelmektedir. Bunun yanı sıra devlet kapasitesini geliştirmeye katkı sunarak siyasi istikrarı güçlendirmek için de iş birlikleri geliştirilmektedir. Bunun yanı sıra Somali’de TURKSOM askeri eğitim üssünün varlığı sayesinde ülke güvenliğinin sağlanmasına yönelik yerel unsurlar eğitilmektedir. Ayrıca bu kapsamda Somali’ye makineli tüfek, taktik tekerlekli zırhlı araçlar ve İHA/SİHA verilerek Şebab terör örgütüyle mücadeleye destek olunması ve ülkenin toprak bütünlüğünün korunması amaçlanmıştır. Somali’de varlığını sürdüren ve Afrika Boynuzu’nda güvenlik ve istikrarı olumsuz

59 Richard L. Armitage ve Joseph S. Nye, *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America*, (Center for Strategic & International Studies, The CSIS Press, New York: 2007), s. 7.

60 Armitage ve Nye, *CSIS Commission on Smart Power*, s. 9.

etkileyen Şebab terör örgütüyle etkili mücadele kapsamında Türkiye’nin Somali’de yoğun çabaları bulunmaktadır. Bununla birlikte Somali’de 1992’deki iç savaş sonrasında ülkeye silah akışını kesmek için silah ambargosu kararı alınmış ve bu durum günümüze kadar süregelmiştir. Ancak Kasım 2022’de alınan BMGK kararı ile Türkiye söz konusu ambargodan muaf olan ülkeler arasına alınmıştır.⁶¹ Türkiye, Somali’de ve Doğu Afrika’da savunma sanayii ürünleri ile terörle mücadele kapsamında önemli bir aktör olarak yer almaktadır. Nitekim bu durum Türkiye’nin stratejik seviyedeki amaçlarının bir boyutuna da katkı sağlamakta olup bütünlük bir özellik de taşımaktadır.

STRATEJİK AMAÇ VE HEDEFLER

Doğu Afrika’daki stratejik amaç ise Türkiye’nin çok boyutlu dış politikasında bölgede gerçekleştirdiği açılım, ortaklık ve yatırımları koruyarak bölgedeki meşru hükümetlerle iş birlikleri yaparak ticaret hacmini ve nüfuzunu artırmaktır. Ayrıca yakın coğrafyası ile sınırlandırılarak Türkiye’nin etki alanına sahip olduğu farklı bölgelerdeki manevra alanını daraltma girişimlerine engel olmak da stratejik amaç ile ilişkilendirilebilmektedir. Bu minvalde Doğu Afrika küresel açıdan Ortadoğu, Kuzey Afrika, Kafkaslar ve Doğu Akdeniz gibi farklı bölgelerde ortaya çıkan jeopolitik güç boşluklarından birini oluşturmaktadır. Bu bölgelerde ortaya çıkan boşluklarını doldurmak için gerek küresel gerekse bölgesel aktörler kıyasıyla bir mücadele içindedir. Dolayısıyla Türkiye’nin de içinde yer aldığı ortamda rekabet edilen aktörler Ankara’nın manevra kabiliyetini sınırlandırmak için çeşitli politikalar izleyebilmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Doğu Afrika’da yaşanan jeopolitik mücadelede yer alan küresel süper güçler ya da orta büyüklüğe sahip aktörlerin kendisine yönelik dış politikada manevra alanını sınırlandırma ve daraltma girişimlerine engel olma amacı ile hareket etmektedir.

Türkiye özellikle 15 Temmuz sonrasında yurt içinde ve sınırları ötesinde algıladığı tüm tehditlere karşı kararlı duruş sergilemiş ve askeri açıdan operasyonel kapasitesini artırmıştır. Bu durum Türkiye’yi kendi coğrafyası hatta sadece kendi sınırları içinde hapsederek enerjisini iç politikasına yoğunlaştırmasını amaçlayan aktörlerle girdiği mücadeleden başarılı bir şekilde çıkabilmesini sağlamıştır. Ayrıca Türkiye’nin bu süreçte edindiği tecrübeler Doğu Afrika ülkeleri tarafından

61 Betül Yürük, “Somali’de Askeri Eğitim Veren Türkiye, BM Yaptırımlarından Muaf Tutulan Ülkeler Listesine Girdi”, Anadolu Ajansı, 22 Kasım 2022.

dikkatle izlenmiştir.⁶² Nitekim Türkiye'nin on yıldan fazla süredir Doğu Afrika'da kurduğu ilişkileri, kalkınmaya yönelik yardımları, yatırımları ve bölge ülkelerinin güvenlik arayışlarına yönelik destekleri iç politikasında yaşadığı en zor zamanlarda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla böylesi bir süreçte Türkiye'nin tüm bu girişimleri ve yatırımları gerek bölge ülkeleri gerekse küresel ve bölgesel aktörlerle girilen güç mücadelesi açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda Doğu Afrika'da yer alan Afrika Boynuzu mücadelenin önemli sahnelerinden birini oluşturmaktadır. Afrika Boynuzu'nda yaşanan mücadele bölge üzerinde şüphesiz istikrarsızlaştırıcı etkiye sahiptir. Bu istikrarsızlık bölgenin kalkınması, gelişmesi ve güvenliğinin sağlanmasına olumsuz şekilde yansımaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi, küresel ve bölgesel rekabetin istikrarsızlaştırıcı etkisinin oluşturduğu güç boşlukları ve fırsat pencerelerinden faydalanması, bölge ülkelerinin iç sorunları ve bölgesel sorunlarda ara bulucu ya da kolaylaştırıcı rol üstlenmesi, bölgesel güvenlik ve savunma iş birlikleri yaparak terörle mücadele ve enerji güvenliğinin sağlanması konularında bölgedeki meşru hükümetlerle birlikte hareket etmesi elzem bir durumdur.

TABLO 4. TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRİKA'DAKİ STRATEJİK AMACI VE HEDEFLERİ

Stratejik Seviye					
Amaç	Doğu Afrika'da gerçekleştirilen açılım, ortaklık ve yatırımları koruyarak ticaret hacmini ve nüfuzunu artırmak				
Hedefler	Bölgede terör örgütleri ile mücadeleyi desteklemek	Bölgede ortaya çıkan güç boşluklarını doldurmak	Ülke içi ve bölgesel krizlerde uluslararası hukuka uygun olarak iç işlerine müdahil olmadan meşru hükümetleri desteklemek	Ülke içi ve bölgesel sorunların/krizlerin çözümünde ara bulucu/kolaylaştırıcı rol oynamak	Sondaj, tarım, balıkçılık, turizm faaliyetlerini ve serbest bölgelerde sanayi yatırımlarını artırmak
Politika	Meşru hükümetlerle iş birliği yapmak ve yönetim desteği vermek	Güvenlik politikalarını desteklemek		Savunma sanayii ürünlerini ihraç etmek	Kurumsal platformları kullanmak

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Doğu Afrika'daki güç mücadelesi daha çok Afrika Boynuzu'nda kendisini hissettirmekle birlikte bu bölgede aktörlerin doğrudan karşı karşıya gelmesinden ziyade özellikle Türkiye'ye karşı devlet dışı silahlı aktörlerin kullanılması daha çok söz konusu olabilmektedir.⁶³ Bu aktörlerin kullanılmasının yanı sıra mücadelelerde asıl konulardan ziyade vekil konular gündeme getirilerek gerginlikler oluşturu-

62 Fatma Esma Arslan, "Nijer Başbakanı Mahamadou: Terörle Mücadelede Türkiye'nin Tecrübelerine İhtiyacımız Var", Anadolu Ajansı, 21 Aralık 2021.

63 "Somalia's al Shabaab Says Behind Turkish Company Attack, Four Dead", Reuters, 2 Ocak 2021.

labilmektedir. Nitekim devlet dışı silahlı aktörler bağlamında geçmiş dönemlerde Türkiye'nin Somali'deki yatırımları, girişimleri ve doğrudan temsilciliklerine yönelik terör örgütü Şebab'ın saldırıları olmuştur.⁶⁴ Bu kapsamda saldırıların arkasında farklı bölgesel aktörlerin ayrılıkçı gruplara finansal destek sağladığına yönelik iddialarla suçlanması⁶⁵ gündeme gelmiştir. Doğu Afrika'da siyasi ve ekonomik çıkarlarına odaklanarak faaliyetler sürdüren aktörlerin izlediği politikalarda meşru hükümetler göz ardı edilse de⁶⁶ Türkiye'nin bu konuda hassasiyet gösteren en-der ülkelerden biri olması bölgede fark oluşturan bir niteliğe sahiptir.

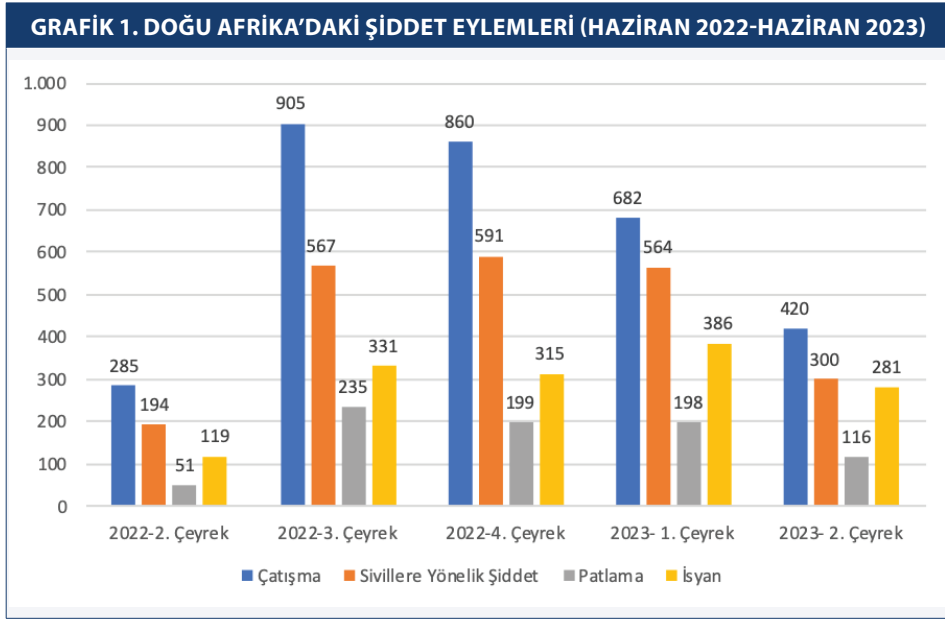
Grafik 1'de görüldüğü üzere sadece son bir yılı içeren döneme bakıldığında Doğu Afrika'da 3 bin 152 çatışma, 2 bin 216 sivillere yönelik şiddet, 799 patlama ve 1.432 isyan meydana gelmiştir. Bu olaylarda 1.829 çatışma ile Somali birinci sırada yer alırken 586 çatışma ile Etiyopya ikinci sırada gelmektedir. Sivillere yönelik şiddette ise 444 olay ile Somali birinci ve 410 olay ile Etiyopya ikinci sırada yer almaktadır. Öte yandan 658 patlama ile Somali birinci sırada yer alırken Etiyopya 72 patlama ile ikinci sırada bulunmaktadır. Son olarak isyan konusunda durum önceliklere göre daha farklı gözükmektedir. Bu bağlamda 750 isyan ile Kenya bölgede birinci sırada bulunurken 222 isyan ile Uganda ikinci sırada yer almaktadır. Bu noktadan hareketle Etiyopya ve Somali bölgede çatışma, sivillere yönelik şiddet ve patlamaları içeren şiddet olaylarının en çok yaşandığı ülkeler olarak öne çıkmaktadır.⁶⁷ Bu durumun temel nedenleri incelendiğinde ise Somali'de Şebab terör örgütünün planladığı eylemleri hayata geçirebilme potansiyelinin yüksek olması öne çıkmaktadır. Her ne kadar Şebab terör örgütü Kenya'nın doğusu ve Etiyopya'nın güneyinde de eylemler gerçekleştirebilme kapasitesine sahip olsa da Somali'deki kadar yoğun faaliyetlerde bulunması söz konusu değildir. Ayrıca Etiyopya hükümetinin son iki yıldır Tigray bölgesinde Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (TPLF) ile yaşadığı mevcut çatışma ortamı da Etiyopya'da yaşanan şiddet eylemlerinin artmasının nedenleri arasında yer almaktadır.

64 Lucas Webber, "Al-Shabaab's Expanding Anti-Turkish Campaign in Somalia", *Terrorism Monitor*, Cilt: 20, Sayı: 6, (2022).

65 "UAE Denounces Seizure of Cash and Plane in Somalia", Reuters, 10 Nisan 2018.

66 "DP World and Puntland Government Sign Construction Agreement to Upgrade Port of Bosaso", DP World, 8 Aralık 2022, <https://www.dpworld.com/news/releases/dp-world-and-puntland-government-sign-construction-agreement-to-upgrade-port-of-bosaso>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2022); "DP World and Somaliland Open New Terminal at Berbera Port, Announce Second Phase Expansion and Break Ground for Economic Zone", DP World, 24 Haziran 2021, [dpworld.com/news/releases/dp-world-and-somaliland-open-new-terminal-at-berbera-port-announce-second-phase-expansion-and-break-ground-for-economic-zone](https://www.dpworld.com/news/releases/dp-world-and-somaliland-open-new-terminal-at-berbera-port-announce-second-phase-expansion-and-break-ground-for-economic-zone), (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

67 The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2022).

Kaynak: ACLED

Bölgede mevcut şiddet olayları ve terör örgütlerinin eylemleri hem bölge ülkelerinde istikrarsızlıklara neden olmakta hem de Türkiye'nin bölgedeki yatırımları açısından risk unsuru oluşturmaktadır. Dolayısıyla ülkesel ve bölgesel güvenliklerin sağlanmadığı ortamlarda yatırımcıların ve yatırımların güvenlikleri de bundan olumsuz etkilenmektedir. Türkiye sahip olduğu insan kaynağı, tecrübe, birikim ve savunma sanayii ürünleri ile bölge ülkelerindeki güvenlik ortamına ihtiyaçlar doğrultusunda katkı sağlamaktadır. Ayrıca prensip olarak meşru hükümetlerle yapılan güvenlik iş birlikleri ve yerel unsurların eğitimlerine yönelik girişimler de bu hedefe yönelik politikaları ortaya koymaktadır. Somali'nin başkenti Mogadişu'da 2017'de faaliyete geçirilen TURKSOM askeri eğitim üssü öncelikle bu ülkenin güvenlik sektörüne katkı sağlanması ve ülkenin ihtiyaç duyduğu milli bir ordunun oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu askeri üs Somali'de güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla subay ve astsubayların eğitimini gerçekleştirmektedir.⁶⁸ Düzenli ordunun Somali'de oluşturulması ve bu ordunun ihtiyaç duyacağı komuta kademesinin eğitimi açısından Türkiye'nin Somali'deki eğitim üssü oldukça önemli konumdadır. Türkiye'nin yurt dışında ilk askeri eğitim üssü olma özelliğini taşıyan bu komplekste üç ay eğitim gören Somalili askerler eğitimlerinden sonra Türkiye'de Isparta Komando Eğitim Merke-

68 Mohammed Dhaysane, "Somali Commandos Trained by Turkey Back Home", Anadolu Ajansı, 9 Mart 2021.

zinde bir ay eğitim almaktadır.⁶⁹ 2021 sonu itibarıyla Gorgor olarak bilinen 5 bin komandoyu yetiştiren Türkiye aynı zamanda komuta kademesi için 316 subay ve 392 astsubayı göreve hazır hale getirmiştir.⁷⁰ Türkiye bu kapsamda TURKSOM ile Somali'de güvenlik sektöründe devletin yeniden yapılandırılmasına ve güvenlik birimlerinin inşasına destek vermektedir. Bununla birlikte Şebab terör örgütüyle mücadele konusunda AMISOM'a alternatif olarak Somali milli ordusunun oluşturulmasına da katkı sağlanmaktadır. Nitekim Somali'de mevcut toplumsal yapıda klan sistemine verilen önemle birlikte düşünüldüğünde Türkiye'nin Somali'de klan temelinden ziyade ulus bilincine yönelik bir üst kimlik inşa edilmesi açısından da destek sağladığı anlaşılmaktadır.

TURKSOM'da gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerine ek olarak Somali ile Türkiye arasında 17 Nisan 2009'da Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile Somali Cumhuriyeti hükümeti arasında Teknik İşbirliği Anlaşması,⁷¹ 22 Mayıs 2010'da İstanbul'da Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşması, 13 Nisan 2012'de Ankara'da Askeri Eğitim İş Birliği (ASEİŞ) ve 25 Haziran 2015'te Mogadişu'da Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşmaları⁷² imzalanarak ikili ilişkilerde güvenlik ve savunma alanlarında çeşitli iş birlikleri gerçekleştirilmiştir.

Bölgede terörle mücadelenin yanı sıra bölge ülkelerinin birbirlerinden algıladıkları tehditler de zaman zaman gündeme gelmektedir. Bu kapsamda bölge ülkeleri askeri teknolojilerinde çeşitlendirmeye giderek savunma ve güvenlik konularında alternatif ülkelerle iş birliği arayışlarına gitmektedir. Bunun yanı sıra bölgesel güvenlik bağlamında iş birliği yapılan ülkelerin Türkiye'nin terörle mücadelede uyguladığı modele yönelik ilgi duymaları da söz konusu olmaktadır. Örneğin Somali'deki Şebab terör örgütüne karşı mücadele etmek için Kenya, Türkiye'den HIZIR 4x4 taktik tekerlekli zırhlı araç (TTZA) almıştır.⁷³ Kenya; Somali ve Etiyopya kavşağında yer alan Mandera bölgesindeki mayınlı alanlarda meydana gelecek patlamalar karşısında insan zayıyatını önlemek için bu araçları kullanmaktadır. Türkiye'den alınan bu zırhlı araçlar ve diğer savunma sanayii ürünlerinin yanı sıra Kenya'nın Ankara Büyükelçiliğine yeni askeri ataşe

69 Dhaysane, "Somali Commandos Trained by Turkey Back Home".

70 Harun Maruf, "Somalia Military Rebuilding Shows Signs of Improvement", Voice of America, 30 Kasım 2022.

71 "2016 İdari Faaliyet Raporu", TİKA, s. 14, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/03/2016%20IdareFaaliyetRaporu/%C4%B0dare%20Rapor_2016_WebFormati.pdf, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2022).

72 Abdulkarim Abdulle ve Bulut Gurpınar, "Turkey's Engagement in Somalia: A Security Perspective", *Somali Studies: A Peer-Reviewed Academic Journal for Somali Studies*, Sayı: 4, (2019), s. 53.

73 Göksel Yıldırım, "Katmercilerden Kenya'ya 91,4 Milyon Dolarlık Zırhlı Araç Satışı", Anadolu Ajansı, 28 Temmuz 2021.

atamasının da ilişkilerin gelecekte ivme kazanması yönünde bir işaret olduğu değerlendirilebilir. Öte yandan Ruanda⁷⁴ ve Uganda'ya⁷⁵ gönderilen Türk savunma sanayii ürünleri fiyat-performans açısından değerlendirildiğinde Doğu Afrika ülkeleri için oldukça avantajlı görülmektedir. Türkiye'nin Batı'dan ve kıtadaki diğer aktörlerden farklı olarak kazan-kazan(dır) odaklı yaklaşımı güvenlik alanında da kendisini göstermektedir. Kıtanın en büyük silah tedarikçilerinden olan ABD, Fransa, İngiltere, Çin ve Rusya gibi küresel aktörlerin silah tedarikinde öne sürdükleri ağır şartlar ve vekalet savaşları kıta ülkelerinin çıkarlarından ziyade satıcı ülkelerin ekonomik ve stratejik çıkarlarını desteklemektedir.

Doğu Afrika'da güvenlik ve istikrarın sağlanması için silah tekeli döngüsünün kırılması da gerekmektedir. Bu nedenle Türk savunma sanayiinin geliştirdiği ürünler diğerlerine kıyasla daha uygun fiyatlı, kullanışlı ve alıcı ülkeye ağır koşullar yüklemekten uzak olması nedenleriyle bölge ülkelerine kolay erişilebilir, çekici ve cazip gelmektedir. Bu nedenle başta Türk SİHA/İHA'larının Türk güvenlik güçleri tarafından aktif olarak kullanılması, son dönemde farklı coğrafyalarda savaş alanlarındaki başarısı ve Doğu Afrika ülkelerinin Türk savunma sanayii ürünlerine artan ilgisi birleşince bölgedeki jeopolitik mücadele ve rekabet ortamında Türkiye'nin daha avantajlı hale geldiği görülmektedir. Türkiye'nin savunma sanayiindeki başarısının farklı bir boyutu da Doğu Afrika'daki bazı ülkelere firmalarının şubelerini açarak aradaki iş birliği köprüsüne bir ayak daha eklenmesidir. Bu kapsamda bünyesinde savunma sanayii sektörünü de barındıran Beyler Group'a bağlı Beyler Afrika şirketinin Uganda'nın başkenti Kampalâda faaliyete başlaması söz konusudur.⁷⁶

Türkiye'nin, savunma sanayiinde mevcut konumuna erişmesinde uzun yıllar mücadele ettiği terör örgütleri ve terörle mücadelede destek istediği halde çeşitli bahanelerle geri çevrildiği müttefikleri iki büyük etken olarak bulunmaktadır. Terörle mücadelede karşılaştığı engellemeler konusunda büyük tecrübe sahibi olan Türkiye, başından beri Doğu Afrika'ya kıtadaki diğer aktörlerden farklı bir perspektiften baktığını yaklaşımları ve eylemleriyle göstermektedir. Bölge ülkelerine insani yaklaşım sergileyen Türkiye, güvenlik boyutunda da çıkarları için

74 Ahmet Alemdar, "Türk Savunma ve Havacılık Sanayii İhracatı 2 Milyar Doları Aştı", Defence Turk, 1 Ekim 2021, <https://www.defenceturk.net/turk-savunma-ve-havacilik-sanayii-ihracati-2-milyar-dolari-asti>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2022).

75 Emre Karakoç, "Katmerciler'in HIZIR Zirhli Araçları Uganda'da Görevde", Defence Turk, 7 Aralık 2021, <https://www.defenceturk.net/katmercilerin-hizir-4x4-zirhli-araclari-ugandada-gorevde>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2022).

76 Beyler Group, <https://www.beylerafrika.com/ug>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2022).

devlet dışı aktörleri desteklemekten ziyade –Somali’de ve Etiyopya’da olduğu gibi– devletlerin bütünlüğü ve istikrarı için meşru hükümetlerin yanında yer almıştır. Uzun yıllar boyunca ASALA, PKK, FETÖ ve YPG/PYD gibi terör örgütleriyle mücadele eden Türkiye’nin tecrübelerini özellikle sömürgecilik ve Soğuk Savaş sonrası dönemde terörizm ve iç savaşla mücadele eden Doğu Afrika ülkelerine aktarması, ikili diplomatik ilişkileri geliştirmenin yanı sıra Türk savunma sanayiine de olumlu yansımaktadır.

TABLO 5. DOĞU AFRIKA ÜLKELERİNE TRANSFER EDİLEN TÜRK SAVUNMA SANAYİİ ÜRÜNLERİ		
Ülke	Kara Kuvvetleri	Hava Kuvvetleri
Cibuti		· Baykar Bayraktar TB2 SİHA
Etiyopya		· Baykar Bayraktar TB2 SİHA
Kenya	· Katmerciler HIZIR TTZA	
Ruanda	· Otokar Cobra TTZA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA
Somali	· MKE PMT76 makineli tüfek · PMT76 makineli tüfek · BMC Kirpi TTZA · BMC AKTAN tankeri · HIZIR 4x4 TTZA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA
Uganda	· Katmerciler HIZIR TTZA	

Kaynak: Alemdar, “Rekabetçi Afrika Pazarında Türk Savunma Sanayiinin Artan Varlığı”.

Günümüzde Afrika’da yirmiden fazla ülke ile savunma sanayii alanında iş birliği yapan Türkiye’nin bu ortaklarının yüzde 30’u Doğu Afrika’da yer almaktadır. Nitekim Tablo 5’te görüldüğü üzere Doğu Afrika ülkelerinin en az altısı Türkiye’den silah ve askeri araç transfer etmiştir. Dolayısıyla son yıllarda bölgede meydana gelen terör olayları ve ayrılıkçı hareketlerden kaynaklı çatışmaların bölgesel yansımaları nedeniyle bölge ülkelerinin silahlanmaya giderek güvenliklerini sağlamaları söz konusudur. Bu minvalde Doğu Afrika ülkelerinin egemenliklerini, topraklarını ve ulusal bütünlüklerini koruyarak mevcudiyetlerini sürdürme arzuları ile Türkiye’nin amaçlarına yönelik hedeflerinin de örtüşmesi gerçekleşince karşılıklı olarak iş birlikleri de artmaktadır.

Doğu Afrika son yıllarda; Etiyopya’da Tigray krizi⁷⁷ ve başta Eritre ve Cibuti olmak üzere Somali ve Kenya’nın da bu krizden dolayı olarak etkilenmeleri, Somali’de Şebab terör örgütüyle mücadele ve devletin kurumsal zayıflığından kaynaklı sorunlar, Ruanda’nın M23 isyancı grubundan kaynaklı Demokratik Kongo

77 Demirtaş, “Etiyopya-Tigray Krizi Yeni Bir Balkanlaşma mı?”; Demirtaş, “Odak: Etiyopya-TPLF İç Savaşından Ateşkese”.

Cumhuriyeti ile yaşadığı gerilim⁷⁸ ve Uganda'daki iç istikrarsızlıklar⁷⁹ ile gündeme gelmektedir. Dolayısıyla bölgede yaşanan gerilimler, iç sorunlar ve bölgesel krizler ciddi şekilde bölgenin istikrarını etkilemektedir. Türkiye bu noktada ülke içi ve bölgesel krizlerde uluslararası hukuka uygun şekilde ve ülkelerin iç işlerine müdahil olmama ilkesi doğrultusunda sorunlar ve krizlerde ara bulucu veya kolaylaştırıcı tarzda rol oynamaktadır. Bu durum ise Türkiye'nin bölgedeki olumlu imajına artı değer katan bir ilke olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan bölgede yaşanan iç sorunlar ve ülkeler arasındaki problemler Doğu Afrika'da jeopolitik güç boşluklarını ortaya çıkarabilmektedir. Bu güç boşlukları ise yeni bir rekabet ortamını oluşturmaktadır. Özellikle Şubat 2022'den bu yana küresel sistemi etkileyen Rusya-Ukrayna savaşından Afrika da çeşitli yönlerden etkilenmektedir. Bu bağlamda Moskova yönetiminin Afrika'da özel askeri şirketleri üzerinden uyguladığı politikalar da Ukrayna ile yaşanan savaştan kaynaklanan Rusya'nın askeri ihtiyaçları sebebiyle mevcut süreçten olumsuz etkilenmektedir. Dolayısıyla kıtada ve bölgede Rusya'dan kaynaklı güç boşlukları ortaya çıkmaktadır. Bu durum Türkiye açısından hem güç boşluklarını doldurmak hem de Türk savunma sanayii ürünlerinin pazar payını artırmak için önemli yeni fırsat pencerelerini açmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin bölge ülkeleri ile yakın dönemde geliştirdiği ilişkilerin ve savunma sanayii ürünlerinin satışıyla kurulan yeni bağların bu jeopolitik boşlukların doldurulmasında olumlu etkileri bulunmaktadır. Ancak bu noktada Türkiye'nin bölgede oluşan güç boşluklarını doldururken diğer aktörlerden farklı olarak bölge halklarının istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket ettiğini vurgulamak gerekmektedir. Bölgede neokolonyal faaliyetlerin karşısında kendine has yaklaşımı veya modeliyle kıta genelinde olduğu gibi Doğu Afrika'da da ortaya çıkan fırsat pencerelerini karşılıklı kazanç odaklı kullanabilmesi Türkiye'nin bölgedeki etkisini artıracaktır.

Türkiye'nin stratejik seviyedeki amacına yönelik diğer bir hedefi bölgede yer alan ülke içi ve bölgesel sorunların/krizlerin çözümünde ara bulucu/kolaylaştırıcı rol oynama girişimleridir. Kıta sorunlarına Afrikalı çözümler yaklaşımına saygı duyarak kriz bölgeleri veya iç sorunlarda meselelerin çözümüne yönelik Türkiye'nin kolaylaştırıcı rol oynaması önemli fırsat pencerelerinden birini oluşturmaktadır. Nitekim 2012'de Somali-Somaliland görüşmelerinde Ankara ara bulucu

78 "Kongo Demokratik Cumhuriyeti: M23 İsyancıları Ruanda Sınırına Çekildi", TRT Haber, 31 Mayıs 2022.

79 "2022 has had Serious Security Challenges - IGP Ochola", NTV Uganda, 23 Aralık 2022, <https://www.ntv.co.ug/news/2022-has-had-serious-security-challenges-igp-ochola-4064862>, (Erişim tarihi: 25 Aralık 2022).

olarak görev üstlenmiştir.⁸⁰ Türkiye’nin son dönemde Rusya-Ukrayna savaşı başta olmak üzere tahıl koridoru, enerji krizi ve Rusya-Ukrayna görüşmeleri gibi tüm küresel sistemi etkileyecek konularda sorunların çözümüne yönelik inisiyatif üstlenmesi tüm dünya gibi Doğu Afrika ülkelerinin de dikkatini çekmektedir.⁸¹ Nitekim Türkiye’nin diplomasi konusundaki önemli başarıları ve Antalya Diplomasi Forumu gibi kurumsal platformlarda aralarında sorun olan ülkeleri buluşturması Doğu Afrika’daki mevcut sorunların çözümü için de kolaylaştırıcı rol oynamasını⁸² mümkün kılmaktadır.

Türkiye’nin Afrika’daki temel amacı karşılıklı ticaret hacmini artırmaya yöneliktir. Bu bağlamda Doğu Afrika’ya yönelik temel yaklaşımı da karşılıklı olarak kazanç oluşturabilecek projelerin artırılmasını sağlamaktır. Bu kapsamda Somali ve Etiyopya gibi ülkeler her ne kadar öne çıkmış olsa da Türkiye’nin son dönemde Cibuti, Uganda, Ruanda ve Burundi gibi Doğu Afrika ülkeleri ile de ticari ve ekonomik iş birliklerini artırmaya yönelik girişimleri bulunmaktadır. Örneğin Türkiye’nin Burundi’de ulaşım için yol inşaatı ve Yapı Merkezi şirketinin Uganda’da yaklaşık 2 milyar dolarlık ihale alması Türkiye-Doğu Afrika ilişkileri açısından önemli gelişmelerdir.⁸³ Zira bu ihalelerle Türk şirketlerinin Doğu Afrika’da Çin menşeli şirketlerle mücadele etmesi mümkün olmuştur. Öte yandan bölgenin ticaret ve turizm açılarından gelişmesine olanak sağlayacak projelerin başarılı şekilde gerçekleştirilmesinin yanı sıra tarım, balıkçılık ve sondaj faaliyetlerine yönelik girişimlerin ve altyapıların hızlandırılması da Türkiye’nin stratejik amaçları açısından olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca Cibuti ve Kenya gibi bölge ülkelerinde Türkiye’ye tahsis edilen serbest bölgelerdeki arazilerde sanayi yatırımlarının artırılması ise stratejik amaçlara yönelik önemli katkı sunma potansiyeline sahiptir.

80 Tufan Aktaş, “Türkiye-Somali İlişkileri Seçimlerin Ardından Yeni İvme Kazanacak”, Anadolu Ajansı, 18 Mayıs 2022.

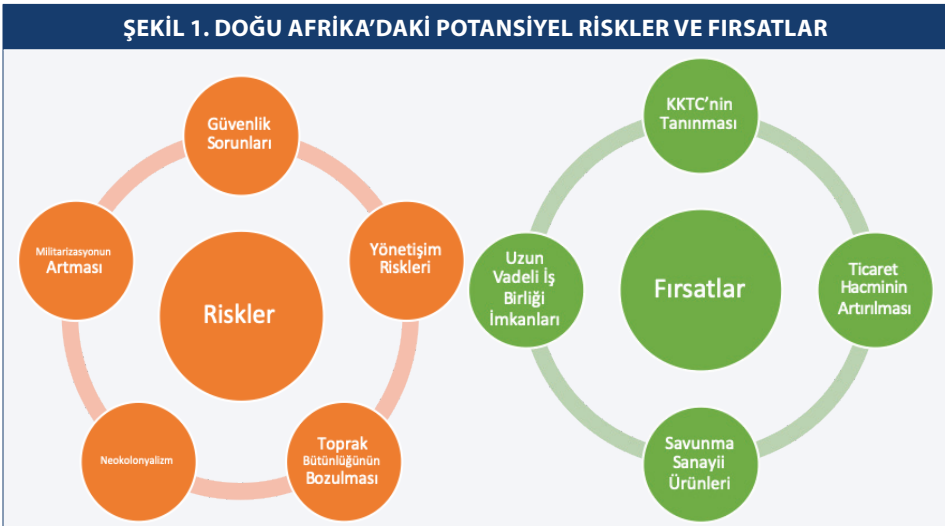
81 Beyza Binnur Donmez ve Dilara Hamit, “UN Chief Thanks Türkiye for Its ‘Pivotal Role’ in Grain Export Deal”, Anadolu Ajansı, 20 Ağustos 2022.

82 “FM Çavuşoğlu Emphasizes Türkiye’s ‘Win-Win’ Africa Policy in Dakar”, *Daily Sabah*, 26 Ekim 2022.

83 “Yapı Merkezi, Doğu Afrika’yı Hint Okyanusu’na Açacak 1.9 Milyar Dolarlık Demiryolu Projesinin Temelini Attı!”, Yapı Merkezi Basın Bülteni, 14 Mart 2018, <https://yapimerkezi.com.tr/PdfDosyaları/Tanzanya-Morogoro-Makutupora-Demiryolu-Projesi-Acilis-Toreni-14-Mart-2018-ca0508a8-5557-4063-ba5e-d69ff-f154465-26595acf-4a90-4495-acdd-df6110626d0f.pdf>, (Erişim tarihi: 10 Ağustos 2022).

SONUÇ

Türkiye'nin Doğu Afrika ülkeleri ile güvenlik alanında sürdürdüğü ilişkiler küresel düzeyde yaşanan olayların bölgeye etkileri ile birlikte düşünüldüğünde çeşitli fırsatları ve riskleri beraberinde getirmektedir. Nitekim bölgede yaşanan küresel ve bölgesel rekabetten kaynaklı güç boşlukları ve bölgenin militarizasyonunun artması, yönetim sorunlarının ortaya çıkaracağı istikrarsızlıklar, neokoloniyal faaliyetlerin sürdürülmesi, bölge ülkelerinin toprak bütünlüğünün bozulması riski ve ticaretin güvenlik nedenleriyle olumsuz etkilenmesi potansiyel risk unsurlarını ortaya çıkarmaktadır.

Doğu Afrika'nın 21. yüzyılda küresel yapıda daha fazla öne çıkması ve bölge üzerinde yabancı aktörlerin sayıca artması bölgenin istikrarını, güvenliğini, bölge ülkelerinin politikalarını, devletlerin kurumsal yapılarını, siyasal sistemleri, ülke içi mücadeleleri ve etnik problemleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Halihazırda sömürgeciliğin mirası olarak görülen birçok sorunun küresel ve bölgesel güç rekabetleri nedeniyle konsolide olması söz konusudur. Yabancı aktörlerin çıkarları için bölge ülkelerinin dinamiklerini göz ardı etmeleri bölgenin istikrarsızlaşmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda Afrika Boynuzu'nda bulunan askeri üsler bölgenin militarizasyonuna, egemenlik sorunlarının yaşanmasına, iktidar boşluklarının artmasına ve meydan okumaların yayılmasına yol açma risklerini barındırmaktadır. Ayrıca zayıf, kırılabilir veya savunmasız devlet yapıları ve liberal olmayan politik sistemlerin kimlik, ideoloji, terör ve sınır sorunlarının varlığı küresel ve bölgesel rekabet ile birleşince Doğu Afrika'da güvenliğin olumsuz etkilenmesi riskini beraberinde getirmektedir.

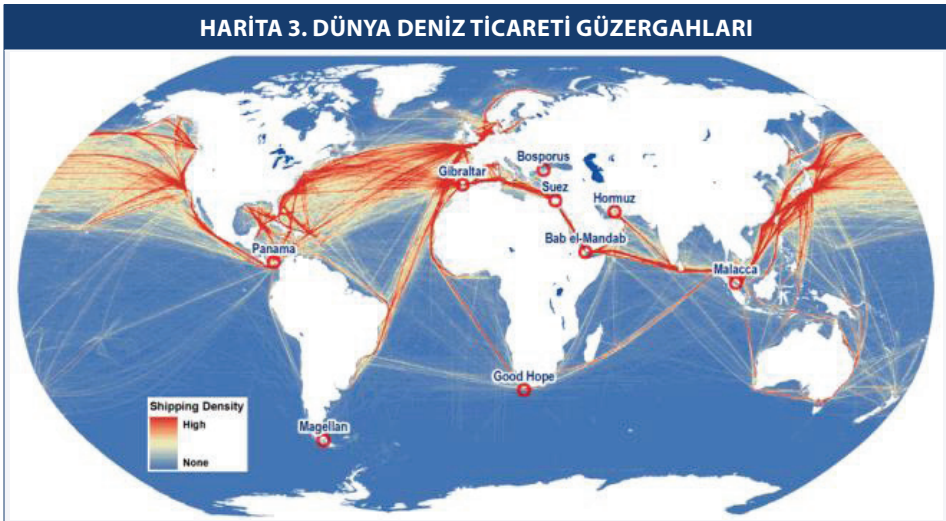
Bu bağlamda Doğu Afrikadaki askeri üsler bölge dinamikleri açısından yeni bir gelişme değildir. 1908'de Etiyopya ile diplomatik ilişkiler kuran ABD, İmparator Haile Selassie ile anlaşarak 1977'de –günümüzde Eritre'de yer alan– Kagnev Üssü'nü kira karşılığında kurmuştur.⁸⁴ Son yıllarda ise özellikle bölgesel ve küresel güçler Cibuti, Eritre ve Somali'de askeri üsler kurmaktadır. Bu askeri üsler, ev sahibi ülkelerin yıllık kira, askeri ve güvenlik yardımı ve kalkınma yardımı aldığı kira sözleşmeleri üzerine inşa edilmektedir. Küresel ticaret yolları rotasında önemli bir kavşak olan Afrika Boynuzu'nun militarizasyonu Ortadoğu, Atlantik, Avrupa ve Asya ülkeleri arasındaki mevcut veya yeni ittifak sistemlerine etki etmektedir. Bununla birlikte askeri üsler üzerinden bölgedeki varlıklarını sağlamlaştıran aktörler, Kızıldeniz'den Batı Afrika'ya kadar Afrika'daki çıkarlarını güvence altına almak istemektedir. Bu kapsamda Çin'in Cibuti'den sonra Ekvator Ginesi'nde askeri üs kurmaya yönelik girişimi ön plana çıkmaktadır.⁸⁵ Bu durum kıtada rekabet halindeki Washington ve Pekin yönetimlerinin aralarındaki mücadeleyi farklı bir boyuta taşımaya neden olma potansiyelini taşımaktadır. Zira Atlantik'e komşu olacak bir Çin, ABD açısından tehdidin daha fazla hissedilmesine sebep olacaktır. Bu bağlamda küresel ve bölgesel aktörlerin çıkarları Kızıldeniz boyunca uluslararası deniz ticareti ve doğrudan yabancı yatırımlardan terörle mücadele, barışı

84 Robin Luckham ve Dawit Bekele, "Foreign Powers and Militarism in the Horn of Africa: Part II", *Review of African Political Economy*, Sayı: 31, (1984), s. 7.

85 Michael Tanchum, "China's New Military Base in Africa: What It Means for Europe and America", European Council on Foreign Relations, 14 Aralık 2021, <https://ecfr.eu/article/chinas-new-military-base-in-africa-what-it-means-for-europe-and-america>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

koruma ve insani yardımı içeren güvenliğe ve jeopolitik rekabet adı altında siyasi çıkarlara kadar farklılıklar barındırsa da bölgedeki askeri unsurlar artırılarak gerilimin yüksek seviyede tutulmasına neden olmaktadır.

Kızıldeniz'deki deniz ticareti ve uluslararası ticaret rotası ise Afrika Boynuzu'nun militarizasyonunu etkileyen en önemli faktördür. Zira dünya ekonomisi ve özellikle endüstriyel ekonomiler için deniz ticareti en büyük büyüme motorlarından biri konumundadır. Günümüzde Kızıldeniz'in küresel deniz ticaretinin yüzde 10'undan fazlasını taşıdığı tahmin edilmektedir.⁸⁶ Buna binaen Afrika Boynuzu jeostratejik olarak Kızıldeniz ticaret yolunun kavşağında yer almaktadır. Öte yandan Somali kıyılarındaki –geçmişte daha yoğun olsa da– korsanlık faaliyetleri Kızıldeniz ticaretine yönelik en büyük güvenlik tehdidini oluşturmaktadır. Bu nedenle terörle mücadele de Afrika Boynuzu'nun militarizasyonuna etki etmektedir.

Kaynak: “Despite Downturn, IHS Analysts Expect Mainline Trade Routes to Thrive”, Sea News, 6 Eylül 2015, <https://www.seanews.com.tr/despite-downturn-ihs-analysts-expect-mainline-trade-routes-to-thrive/153518>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

Bölgenin militarize olması durumu aynı zamanda egemenlik sorunlarına yol açabilecek potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda askeri üslere ev sahipliği yapan Doğu Afrika ülkelerinin, topraklarında yer alan askeri güçlerin etkisiyle iç ve dış politika uygulamalarında bağımsızlığı ve tarafsızlığı sorgulanabilecek boyuta gelebilmektedir. Örneğin 2018'de Cibuti yönetimi Dolareh Konteyner Terminali'ni işleten

⁸⁶ Alex de Waal, “The Red Sea: ‘A Vital Artery for the World Economy’”, The Africa Report, 13 Kasım 2020, <https://www.theafricareport.com/50046/the-red-sea-a-vital-artery-for-the-world-economy>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

BAE’nin DP World şirketinden kamulaştırma yoluyla limanı geri aldığında ABD, Cibuti’nin bu limanı Çin’e kiralamasından çekinmiştir. Buna binaen Washington yönetiminden gelen baskı üzerine Cibuti, Dolareh Konteyner Limanı’nı Çin’e kiralamayacağına yönelik bir duyuru yapmıştır.⁸⁷ Bununla birlikte Somali ve Eritre, Suudi Arabistan ve BAE ile ilişkiler kurmak ve kalkınma yardımları almak için İran ile angajmanını azaltarak bitirme durumunda kalmıştır.

Ayrıca bölgede iktidar boşluklarının ortaya çıkması riski de bulunmaktadır. Sınır ötesi görevler için bölgesel orduların ya da geçici görev gücü misyonlarının kullanılması ve bu misyonların hedefe ulaştıktan sonra çekilmesinin söz konusu ülkede iktidar ve askeri güç boşlukları ortaya çıkarması muhtemeldir. Nitekim Etiyopya askeri kuvvetlerinin 2009’da Mogadişu’dan çekilmesi, Somali’de federal geçiş hükümeti güçleri ülkesinde etkin kontrolü ve güç kullanımını devralma kapasitesine sahip olmadığı için güç boşluğu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Somali’de AMISOM, Şebab’ın ilerlemesini durdurana kadar bu terör örgütü oluşan güç boşluğundan yararlanmıştır.⁸⁸

Öte yandan bölgesel krizler bağlamında Mısır ve Etiyopya arasında Büyük Rönesans Barajı nedeniyle yaşanan gerilimin devam etmesi durumunda –Mısır’ın Libya ve Suriye’de Rusya için giderek daha önemli bir ortak ve Rus silahlarının önemli bir alıcısı olması nedeniyle– Rusya’nın Etiyopya ile ilişkisi daha ihtiyatlı hale gelebilir. Rusya’nın Afrika Boynuzu’nda enerji, askeri ve güvenlik gibi çeşitli alanlardaki etkisi 2008’den bu yana önemli ölçüde artmış olsa da, Moskova yönetiminin bölgedeki bağlayıcı ittifaklardan veya güvenlik taahhütlerinden kaçınması nedeniyle bölgedeki rolünün düşük angajmanda seyretmesi beklenmektedir. Rusya’nın kısa vadeli başlıca öncelikleri ise bölgedeki silah transferlerini genişletmek ve Etiyopya ile askeri iş birliğini derinleştirmek olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Rusya uzun vadede Eritre’nin Kızıldeniz kıyısını askeri üs ve lojistik merkezi için potansiyel bir üs olarak görmektedir.

Bununla birlikte küresel ve bölgesel rekabetin bir yansıması olarak Rusya-Ukrayna savaşının Afrika’ya ve özelde Doğu Afrika’ya etkileri yadsınamaz bir gerçektir. Rusya’nın son dönemde Afrika’da özel askeri şirketler üzerinden yürüttüğü ilişkileri Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında zorlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla Rusya’nın savaşta ihtiyaç duyduğu askeri teçhizatları ve insan kaynağını kendi böl-

87 “China’s Engagement in Djibouti”, Congressional Research Service, 4 Eylül 2019, s. 2, <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11304.pdf>. (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

88 Phillip Carter ve Ryan Guard, “Upcoming Inflection Point: Tracing and Optimizing the Amisom Trajectory in Somalia”, *Institute for National Strategic Security, National Defense University, PRISM*, Cilt: 5, Sayı: 2, (2015), s. 49.

gesinde kullanarak kıtaya yönelik angajmanını azaltmak zorunda kaldığı söylenebilmektedir. Özellikle Rusya'nın Doğu Afrika'da Etiyopya ve Ruanda askeri iş birliği anlaşmaları, Burundi'de yerel güvenlik güçlerinin eğitimlerine yönelik faaliyetleri ve Eritre'de askeri üs arayışına yönelik faaliyetleri olmuştur.⁸⁹ Bu bağlamda Rusya'nın savaş nedeniyle bölgeye yönelik angajmanını azaldığında bölgede güç boşluklarının ortaya çıkması riski söz konusudur. Bu riskin önümüzdeki dönemde de devam etmesi beklenmektedir. Nitekim Türkiye'nin Doğu Afrika ülkeleri ile kurduğu ilişkiler Rusya kaynaklı güç boşluklarını doldurabilme potansiyelini barındırmaktadır. Türkiye bu fırsat penceresini son döneme damgasını vuran savunma sanayii ürünlerinin yanında Libya ve Somali'de olduğu gibi güvenlik sektöründe sahip olduğu tecrübelerle açık tutma kapasitesine sahiptir.

Ülkeler arası bölgesel entegrasyonun zayıf olduğu ve dış politikada ortak çıkarlar konusunda birlikte hareket etme durumunun istenen etkiye sahip olmadığı Doğu Afrika'daki ekonomik sorunlar, görece zayıf devlet ve güvenlik kurumları, diplomatik zayıflıklar, özellikle Etiyopya'daki uluslaşamama sorunu ve Somali'de alt kimliklerin ulus kimliğinin önünde bulunması Doğu Afrika ülkelerini dışarıdan gelebilecek manipülasyonlara ve neokolonyalizme açık hale getirmektedir. Bölgede terörizm ve klan/kabile çatışmaları ve çekişmeleri nedeniyle yaşanan istikrarsızlıklar ayrışmaları artırma potansiyelini barındırmaktadır. Dolayısıyla bölge ülkelerinin bölünmesi daha fazla siyasi yapıyı ortaya çıkaracağı için yeni oluşabilecek ülkelere daha fazla yabancı aktörün gelmesine ve daha karmaşık süreçlerin yaşanmasına neden olabilecektir.

Doğu Afrika'da meydan okumaların yayılması, bölgede küresel ve bölgesel güçlerin rekabetleri ve kendi çıkarları için bölge ülkelerindeki faaliyetleri dolaylı olarak farklı bölgelerdeki güç mücadelesinden kaynaklanan bölgeye yönelik yeni düşmanların belirmesine neden olmaktadır. Örneğin Yemen'deki Husiler, Berbera'da (Somali) bulunan BAE askeri üssünü vurmakla tehdit etmiştir.⁹⁰ Ayrıca Etiyopya'nın Somali'yi işgali sırasında yaptığı gibi AMISOM'a asker desteğinde bulunan ülkelere yönelik Şebab zaman zaman terör saldırıları gerçekleşmiştir.

Jeopolitik rekabet içinde olan uluslararası sistemdeki aktörlerin kendi etki alanlarının ötesinde birbirlerini takip etmeleri, birbirlerinin stratejik manevra

89 Nataliya Bugayova ve Darina Regio, "The Kremlin's Campaign in Africa | Russia's Security Cooperation in Africa", ISW, 23 Ağustos 2019, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/kremlins-campaign-africa>, (Erişim tarihi: 24 Ekim 2022).

90 "Houthi Rebels Threaten to Bomb Somaliland's Berbera Port Run By UAE", Neptune P2P Group, <https://neptune-p2pgroup.com/uncategorised/houthi-rebels-threaten-bomb-somalilands-berbera-port-run-uae>, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2022).

alanlarını sınırlamaları ve güç dengesini korumaya yönelik hareketleri oldukça doğaldır. Bu bağlamda küresel rekabet halindeki ABD ve Çin bu rekabetlerini Afrika Boynuzu'nda da sürdürmektedir. İki küresel aktörün Afrika Boynuzu'ndaki en büyük rekabet alanı ise Cibuti'de ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Yemen'deki iç savaş sürecinde Doğu Afrika'daki ilişkilerin yeniden yapılandırılması Suudi Arabistan ve İran'ın jeopolitik hamleleri sonucunda yaşanmıştır. Bununla birlikte günümüzde normalleşme söz konusu olsa da Katar ile Suudi Arabistan ve BAE arasında başlayan Körfez krizi nedeniyle müttefik olan Türkiye ve Katar'ın politikaları ile Suudi Arabistan ve BAE'nin politikaları yakın geçmişte çatışmıştır.

Doğu Afrika'da Çinli işçiler, diplomatlar ve yatırımcıları hedef alan tehdit unsurlarına ve Afrika Boynuzu'nda özellikle Cibuti ve Etiyopya'daki projelerine yönelik Çin'in güvenlik endişeleri bulunmaktadır.⁹¹ Aynı zamanda Çin, küresel güvenlik yönetiminde son dönemde daha aktif bir rol üstlenmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Çin'in Cibuti'de askeri üssünün açılması, Somali kıyıları ve Aden Körfezi'ndeki çok uluslu korsanlıkla mücadele operasyonları konusunda önemli bir rolü bulunmaktadır.

Öte yandan zayıf, kırılabilir veya savunmasız devlet yapıları ve liberal olmayan politik sistemlerin varlığı Doğu Afrika'da farklı bir risk unsuru olarak bulunmaktadır. Bölgede Somali ve Eritre gibi yapısal ve işlevsel başarısızlıklar sergileyen, barış, güvenlik ve istikrarı tehdit eden kırılabilir devletler bulunmaktadır. Ayrıca Etiyopya'da Tigray sorununun son döneminde ortaya çıkan Oromo sorunu da bölge devletlerinin kırılabilirliği açısından risk unsurudur.⁹² Etiyopya'da Tigray krizi sonrasındaki süreçte Oromo-Amhara mücadelesinin kıvılcımlanması –Rönesans Barajı gibi sorunlar ile birlikte düşünüldüğünde– Etiyopya'daki sorunun devam etme potansiyelinin olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim devletin kırılabilir yapıda olması devlet kurumlarının ve güvenlik aygıtlarının hukukun üstünlüğünü sağlamasını, nüfusları kontrol etmesini, güvenliği temin etmesini, insan haklarını korumasını, yaşam standartlarını iyileştirmeye yönelik kalkınma programlarını yürütmesini, istihdam üretmesini ve ekonomik büyümeyi desteklemesini engellemektedir. Bu tür başarısızlıklar hükümetler üzerinde kamuoyu baskısı oluşturmaktadır. Dolayısıyla

91 Anca-Elena Ursu ve Willem van den Berg, "China and the EU in the CRU Policy Brief Horn of Africa: Competition and Cooperation?", Clingendael Netherland Institute of International Relations, CRU Policy Brief, (Nisan 2018), s. 2, https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-04/PB_China_and_the_EU_in_the_Horn_of_Africa.pdf, (Erişim tarihi: 13 Eylül 2022).

92 "Ethiopia's Other Conflict: What's Driving the Violence in Oromia?", The Conversation, 20 Temmuz 2022, <https://theconversation.com/ethiopia-s-other-conflict-whats-driving-the-violence-in-romia-187035>, (Erişim tarihi: 3 Eylül 2022).

bu durum istikrarı yeniden tesis etmek ya da garanti altına almak için hükümetlerin baskıcı ve sert önlemler almasına yol açmaktadır.

Yolsuzluk, siyasi dışlama, zayıf kamu kurumları ve hizmetleri, ekonomik kötü yönetim ve katılımcı olmayan ve dar siyasi manevra alanına sahip liberal olmayan siyasal sistemlerin bulunduğu ülkelerdeki kötü yönetim yapısal sorunlara neden olmaktadır. Özellikle Somali ve Etiyopya'da yaşanan gelişmeler bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Öte yandan güvenlik sorunlarının farklı bir boyutu olan bölgesel sorunlar açısından Somali-Kenya arasında yaşanan deniz sınırı sorununda Kenya'nın iddiası Çin, ABD, Japonya ve Norveç'in bu ülkedeki yatırımlarını destekleyici niteliktedir. Bu kapsamda Somali-Kenya arasındaki anlaşmazlığın arkasında küresel ve bölgesel güç rekabetinin izlerinin olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla Batı, Çin ve Körfez ülkelerinin Hint Okyanusu'ndaki zengin enerji kaynakları için mücadelesi söz konusudur. Ancak bu mücadele bölge ülkeleri arasındaki ilişkileri hem kötü etkilemekte hem de bölgeyi daha fazla istikrarsızlaştırmaktadır.⁹³

Ortadoğu'da Katar, Suudi Arabistan ve BAE arasında yaşanan güç mücadelesi bir yönüyle Afrika Boynuzu'nda devam etmektedir. Bu kapsamda BAE ve Suudi Arabistan, Katar'ın yakın müttefiki olan Türkiye ile Somali ve Hint Okyanusu sularında siyasi, ekonomik ve askeri nüfuz için mücadeleye girmiştir. Bu bağlamda 2016'da BAE'nin P&O Ports şirketinin Puntland'ın Bosaso Limanı'nı genişletmek için bir sözleşme önerdiği ve bu nedenle Ankara'nın çok yakın ilişkiler kurduğu Mogadişu hükümeti ile sürtüşme yaşandığı ifade edilmektedir.⁹⁴ Günümüzde bu meydan okumaların normalleşme sürecinde olunması nedeniyle yüksek seviyede gerçekleşmemesi söz konusudur. Ancak bu durum Somali'nin kırılgan yapısını ve bölgeler arasında istikrarsızlığın artmasına yol açan faktörlerin varlığını ortadan kaldırmamaktadır.

BAE'nin Somali'nin Somaliland ve Puntland bölgelerinde Mogadişu'daki merkezi hükümeti yok sayarak direkt olarak federal hükümetlerle anlaşma yapmak istemesinin karşısında Türkiye ise doğrudan merkezi hükümetle iş birliği gerçekleştirmiştir. Nitekim Mogadişu'da Aden Adde Uluslararası Havalimanı'nın iyileştirilmesi ve işletilmesi için yatırım, ulaşımın iyileştirilmesine yönelik karayolları, teröre karşı mücadele, kalkınma için okullar ve sağlık sistemi için hastane-

93 Aggrey Mutambo ve Fred Oluoch, "How Somalia's Internal Politics Fuels Obstinacy on Boundary Row with Kenya", *The East African*, 1 Haziran 2019, <https://www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Politics-big-oil-fuel-Somalia-kenya-sea-battle/4552908-5141152-psy1n/index.html>, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2022).

94 "Gulf Rivals Battle for Ports Access in Somalia", *Gulf Business*, 1 Mayıs 2018, <https://gulfbusiness.com/gulf-rivals-battle-for-ports-access-in-somalia>, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2022).

ler inşa edilmiştir.⁹⁵ Ayrıca Katar da altyapı, eğitim ve insani yardım için Somali’ye para yardımlarında bulunmuştur.⁹⁶

Doğu Afrika Türkiye için oldukça önemli bir etki alanıdır. Zira Türkiye’nin bölgede altyapı ve üstyapı yatırımları ile güvenlik sektöründe –özellikle Somali’de– yerel askeri birimlerin eğitimine yönelik katkıları bölgenin istikrar ve güvenliğine yönelik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Somali’nin güvenlik sektörüne ciddi yatırımlar yapan Türkiye hem bu ülkede hem de Türkiye’de Somali askeri birimlerini eğitmektedir.⁹⁷ Öte yandan BAE de Somali’de işlettiği limanlarını ve ticari çıkarlarını korumak için korsanlıkla mücadele ve terör örgütü Şebab’a karşı operasyonlar için Somali güvenlik sektörüne yatırımlar yapmaktadır.⁹⁸ Ancak BAE bu yatırımlarını özellikle 2017-2018 arasında Somali’de Türkiye ile girdiği mücadeleye yönelik kullanmak istemiştir. BAE, Somali’de eğittiği güçler üzerinden Somali alt parlamantosunda belli bir grubu destekleyerek siyasi istikrarsızlığa neden olmuştur. Bu yüzden Somali’de yönetici seçkinler arasında siyasi kriz yaşanması neticesinde devlet kurumlarının dış müdahaleye açık hale gelmesi ve ülkenin bağımsızlığını tehdit eden bir durum ortaya çıkmıştır. Ayrıca alt meclis sözcüsünün 2018’de istifaya zorlanması ile ülkenin siyasi olarak bölünmesine de sebep olunmuştur.⁹⁹

Türkiye amacı doğrultusunda Doğu Afrika ülkelerinin kalkınmasına yönelik destekler sağlayarak bölgenin ekonomik gelişiminin yanı sıra güvenliğinin sağlanması ve bölge devletlerinin kurumsal kapasitelerinin artırılmasına yönelik de çaba göstermektedir. Ayrıca Doğu Afrika’da meşru hükümetlerle kurulan ilişkiler, ülkelere yapılan yardımlar ve ülkelerde gerçekleştirilen projelere yönelik halkların olumlu yaklaşımları Türkiye’nin bölgeyle ilişkilerinde olumlu gündemlerin oluşmasına önayak olmaktadır. Bu bağlamda Doğu Afrika’da devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasına destek verilmesine yönelik hedefler konusunda Türkiye’nin kurumsal olarak destek vermesi söz konusudur. Ayrıca Doğu Afrika ülkeleri ile birlikte kıtada farklı bölge ülkeleri ile de savunma ve güvenlik alanlarında anlaşmalar imzalanarak iş birlikleri artırılmaktadır. Son yıllarda böl-

95 “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2015”, TİKA, [https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20\(1\).pdf](https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20(1).pdf), (Erişim tarihi: 18 Eylül 2022).

96 “Qatar Fund for Development, Qatar Fund for Development on Behalf of the State of Qatar Sends Urgent Medical Aids to Somalia in Cooperation with the Emiri Air Force Fleet”, Qatar Fund, 17 Mayıs 2020, <https://qatarfund.org.qa/en/qatar-fund-for-development-on-behalf-of-the-state-of-qatar-sends-urgent-medical-aids-to-somalia-in-cooperation-with-the-emiri-air-force-fleet>, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2022).

97 Zafer Fatih Beyaz, “Türkiye’den Somalili Askerlere Komando Eğitimi”, Anadolu Ajansı, 5 Ocak 2021.

98 Abdi Sheikh ve Feisal Omar, “Rival Groups from Somali Army Clash at Former UAE Training Facility”, Reuters, 23 Nisan 2018.

99 “Somali Parliament Speaker Resigns”, Anadolu Ajansı, 11 Nisan 2018.

gede meydana gelen terör olayları ve ayrılıkçı hareketlerden kaynaklı çatışmaların yansımaları nedeniyle kıta ülkelerinin silahlanmaya giderek güvenliklerini sağlama çabaları sürmektedir. Bu minvalde Doğu Afrika ülkelerinin egemenliklerini, topraklarını ve ulusal bütünlüklerini koruyarak mevcudiyetlerini sürdürme arzuları ile Türkiye'nin imkanları elverişli bir ortam sağladığından karşılıklı olarak iş birlikleri de artmaktadır.

Önemli fırsatlardan bir diğeri de SİHA sistemi ihracatı olan bölge ülkelere yüksek olasılıkla MAM serisi akıllı mühimmat ihracatının da gerçekleştirilecek olmasıdır. Bu durum hem ticari hem de uzun vadeli karşılıklı iş birliği imkanlarını mümkün kılmaktadır. Öte yandan Doğu Afrika'da denize kıyısı bulunan ülkelere yönelik gemi gibi büyük platformlar ile birlikte uzaktan komutalı silah sistemleri, radar ve sensor gibi alt sistemlerin ihracatlarının gerçekleştirilmesi de ihtimal dahilinde yer almaktadır. Öte yandan Bayraktar TB2'lere yönelik yoğun ilginin yanı sıra TUSAŞ'ın hem ANKA hem de AKSUNGUR İHA sistemlerinin ihracatına yönelik henüz adı açıklanmayan Afrika ülkeleriyle sözleşmeler imzalandığını açıklaması bu ülkelerin Doğu Afrika ülkelerinden olma ihtimalini akıllara getirmektedir.¹⁰⁰ Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin hem Doğu Afrika'da hem de küresel güvenlik ve ekonomi piyasalarında rekabet gücünü artırıcı etkiye sahiptir. Dolayısıyla bu tür kritik teknolojik gelişmeler Türkiye için küresel düzeyde olduğu gibi Doğu Afrika'da da avantajlar oluşturmaktadır.

Öte yandan Türkiye açısından Doğu Afrika'da önemli bir fırsat penceresi de Somali'de açılmıştır. Bu kapsamda BMGK'nin Somali'ye yönelik aldığı silah ambargosundan Türkiye'yi muaf tutması¹⁰¹ Somali ve Doğu Afrika'nın güvenliğine ciddi anlamda olumlu etki edecek boyutlara ulaşmıştır. Nitekim Somali'de Şebab'a karşı gerçekleştirilen SİHA destekli operasyonlar bu terör örgütüne ciddi darbe vurulmasını sağlamaktadır. Bugüne kadar Afrika'da –Libya dahil olmak üzere– SİHA'ların kullanıldığı savaş alanlarında elde ettiği başarılarına yakın dönemde Somali'nin de eklenmesi potansiyeli bulunmaktadır. Ancak bu durum Türkiye açısından bir bakıma potansiyel tehditleri de beraberinde getirmektedir. Nitekim Afrika ülkelerinde mevcut kötü yönetim ve ekonomik geri kalmışlık nedeniyle belirli bölgelerde terör örgütlerinin yerel nüfusu yanlarına çekerek radikalleştirmeleri ihtimali mevcuttur. Son dönemde Somali, Kenya ve Etiyopya'da

100 "TUSAŞ'tan 1 Milyar Dolarlık Platform İhracatı", Savunma Sanayi ST, 6 Aralık 2022, <https://www.savunma-sanayist.com/tusastan-1-milyar-dolarlik-platform-ihracati>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

101 "Security Council Renews Sanctions Regime on Somalia, Mandate for Panel of Experts, Adopting Resolution 2662 (2022) by 11 Votes in Favour, 4 Abstentions", United Nations, SC/15110, 17 Kasım 2022, <https://press.un.org/en/2022/sc15110.doc.htm>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2022).

faaliyet gerçekleştiren Şebab terör örgütüne karşı nokta atışlarla etkili darbelerin vurulması ve Türkiye'den tedariki sağlanan savunma sanayii ürünleri nedeniyle bu terör örgütünün Türkiye'yi, Türk yatırımlarını ya da bölgedeki Türk vatandaşlarını hedef alma girişimleri önemli bir risk unsuru barındırmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin bu riskler karşısında meşru hükümetlerle askeri kapasitelerini artırmaları için daha fazla eğitim anlaşması yapması gereklilik arz etmektedir. Terörün bölgesel açıdan geçirgen olduğu düşünüldüğünde Doğu Afrika'da terör faaliyetlerinin artması ve özelde Türkiye'nin de bu saldırılardan etkilenme riski göz ardı edilmemelidir.

Tüm bu risklere rağmen Doğu Afrika önemli fırsatlara da sahiptir. Afrika Kıtası'nın uluslararası sistemdeki siyasal etkisi sahip olduğu 54 ülke ile tartışılmaz boyuttadır. Bu kapsamda Doğu Afrika'da yer alan ülkelerin Türkiye ile iyi ilişkileri dikkate alındığında küresel siyasette atılması istenen adımlarda ortak hareket edebilme fırsatı da ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) uluslararası alanda tanınırlığını artırmak için Doğu Afrika ülkeleri ile iş birliğini artırıcı adımlar atabilmesi söz konusu olabilir. Ancak bu durum Doğu Afrika ülkeleri açısından beraberinde riskleri de getirecektir. Zira bölge ülkeleri içindeki ayrılıkçı yapıların söz konusu ihtimal dahilinde olan bu tanımadan hareketle daha fazla talepte bulunmaları Doğu Afrika ülkeleri içinde istikrarsızlıklara yol açabilecektir. Dolayısıyla böylesi bir risk unsurunun olmadığı ülkelerin KKTC'nin tanınmasına yönelik desteğinin sağlanması dış politika açısından değerlendirilebilecek fırsat alanları arasında yer almaktadır.

Son on yıldır Türkiye'nin Doğu Afrika ülkeleri ile kurduğu başarılı ilişkiler önemli bir dönüm noktasındadır. Bu bölgede terörün oluşturduğu tehditle birlikte yönetim sorunlarının, aşırıcılığın ve kapasite yetersizliğinin ortaya çıkardığı tehditler özellikle Afrika Boynuzu'nda uluslararası iş birliğini gerektirmektedir. Ancak bu durum uzun vadede yerini her yönden güçlü Doğu Afrika ülkelerine bırakmalıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin iç işlerine karışmama, ayrımcılıktan kaçınma ve eşitlik gibi sürekli vurguladığı ve uyguladığı ilkeler doğrultusunda uluslararası toplumun da belirli ilkelerle Doğu Afrika ülkelerinde bütünlük sağlanması için hareket etmesi kıtadaki risk ortamını azaltarak daha fazla fırsat penceresinin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Doğu Afrika uzun yıllardır yaşadığı istikrarsızlık, iç savaş, kıtlık ve terörizm gibi konularla uluslararası toplumun gündemine gelse de sahip olduğu nüfus, tarih, kültürel zenginlik ve jeopolitik konum gibi unsurlarla önemli avantajlara sahiptir. Nitekim Somali'nin uzun sahil şeridinde sahip olmasının yanında Mogadişu, Kismayo, Berbara

ve Bosaso gibi deniz ve havalimanları vasıtasıyla önemli bir ekonomi ve ticaret merkezi olması mümkündür. Jeopolitik konumu nedeniyle dünyanın en işlek deniz ticaret yolları üzerinde bulunan Doğu Afrika'da devletlerin yeniden yapılandırılarak kolonyal ve neokolonyal bağlardan kurtulması ile bölgenin istikrarının artması söz konusu olacaktır. İstikrar ile birlikte ticaretin ve refah seviyesinin artması ise bölgedeki terör örgütlerinin etkinlik alanlarını kısıtlandıracaktır.

Bununla birlikte özellikle 1991'de yaşadığı kötü tecrübelerden yola çıkarak Somali'de siyasi istikrarsızlıkların oluşturduğu güvensizlik ortamının büyük çatışmalara dönüşmediği de görülmektedir. Bu noktada Somali halkının çatışmalardan bıkmış olması, çatışmalarla sorunların çözülemeyeceğini acı tecrübelerle öğrenmesi ve diyalog kapısını sürekli olarak açık bırakarak demokrasiyle değişim isteği söz konusudur. Nitekim Somali özelinde yerel halkların çatışmalardan bıkmaları Doğu Afrika'da önemli fırsatlar arasında bulunmaktadır.

TÜRKİYE'NİN DOĞU AFRIKA ORTAKLIĞI ÖNGÖRÜLER, FIRSATLAR VE RİSKLER

TUNÇ DEMİRTAŞ

Bu rapor Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik ortaklık stratejisinin öngörülerini, fırsatlarını ve risklerini analiz etmektedir. Rapor, Doğu Afrika'nın genel görünümüne ve Türkiye'nin bölgedeki varlığına değinerek başlamaktadır. Daha sonra bölgedeki jeopolitik boşluğun, küresel sistemde yaşanan dönüşüm ve koronavirüs salgını sonrasında ortaya çıktığına dikkat çekilerek, bölgedeki rekabetin ve kazanımların korunmasına yönelik çabalar vurgulanmaktadır.

Çalışmada Türkiye'nin bölgedeki amacı ve stratejik hedefleri de ele alınmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin Doğu Afrika'daki taktik amacı bölgesel kalkınmanın gelişmesine yardımcı olarak kurumsal devlet yapılarının güçlendirilmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması şeklinde belirlenirken stratejik amacı ise gerçekleştirdiği açılımları, ortaklıkları ve yatırımları koruyarak ticaret hacmini ve nüfuzunu artırmak olarak tespit edilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda farklı hedefler ve politikalar da raporda ele alınmıştır.

Raporda Türkiye'nin bölgedeki varlığı, dış politikası ve temel dinamikleri irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Doğu Afrika'da önemli bir aktör olduğu ve bölge ülkeleriyle güçlü ortaklıklar kurmanın Ankara açısından önemli fırsat pencereleri açacağı vurgulanmıştır. Diğer taraftan bölgeye yönelik fırsatların yanı sıra risklerin de olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Afrika'ya yönelik politikalarının dengeli bir yaklaşımı ve stratejik bir planı gerektirdiği sonucuna varılmıştır.